

Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398)
Archeologienota / Bureauonderzoek

Tessa Beukelaar – van Gulik
Gerard Boreel
Mark Groenhuijzen

VU**hbs**
archeologie

VRIJE
UNIVERSITEIT
AMSTERDAM

Zuidnederlandse Archeologische Notities

776

ZAN

Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398)

Bureauonderzoek / Archeologienota

Tessa Beukelaar – van Gulik
Gerard Boreel
Mark Groenhuijzen

Zuidnederlandse Archeologische Notities

776

Amsterdam 2020
VUhs archeologie

De serie *Zuidnederlandse Archeologische Notities* is een uitgave van VUahbs archeologie, Amsterdam

COLOFON

Opdrachtgever: Aquafin NV
Project: Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398)
Uitvoerder: VUahbs archeologie (OE/ERK/Archeoloog/2015/00004)
Plaats documentatie: VUahbs archeologie
Projectcode: 2017E338
Erkend archeoloog: Miel Schurmans (OE/ERK/Archeoloog/2015/00026)
Coördinaten: noordwest: 160.985/209.812
zuidoost: 163.305/208.764

Provincie, gemeente: Antwerpen, Ranst en Wommelgem

Uitvoering: 24 juli, 4, 8-9, 11, 15 augustus, 30 oktober 2017, 1 mei 2018, 23 december 2019,
7 en 31 januari 2020
Auteur: T. Beukelaar-van Gulik MA, drs. G. Boreel, M. R. Groenhuijzen MSc
Illustraties: B. Bussemaker BSc

ISBN: 978-90-8614-759-5

Relevante thesauriïhermen: bureauonderzoek

©VUahbs archeologie, Amsterdam, februari 2020
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam

INHOUD

Colofon	2
1 INLEIDING	4
1.1 Kader en motivatie	4
1.2 Plangebied en geplande werkzaamheden	6
1.2.1 Rioleringswerkzaamheden	6
1.2.2 Rooien van Bomen	6
1.2.3 Tijdelijke verharding	6
1.2.4 Terrein voor grondverbetering	7
1.2.5 Wegeniswerken	7
1.2.4 Oppervlakte van het plangebied en ingreep	8
1.3 Bestaande situatie en bekende verstoringen	10
1.4 Archeologische voorkennis	11
1.5 Doel en vraagstelling van het onderzoek	11
1.6 Randvoorwaarden	11
1.7 Opzet van het rapport en motivatie bronnenmateriaal	11
2 BUREAUONDERZOEK (ASSESSMENT)	12
2.1 Aardkunde (landschap en bodem)	12
2.1.1 Geologische ontwikkeling	12
2.1.2 Reliëf en bodem binnen het plangebied	14
2.2 Archeologische en historische situatie	18
2.2.1 Archeologische situatie	18
2.2.2 Historische situatie	22
2.2.3 Luchtfotografie (Nieuwste Tijd situatie)	26
2.3 Archeologische verwachting / synthese	33
2.3.1 Zones zonder kennispotentieel: Aanleg riolering ter hoogte van de wegen en de wegeniswerken.	33
2.3.2 Zones met kennispotentieel	34
2.3.3 Conclusie	35
2.4 Samenvatting	36
3 LITERATUUR	37
4 LIJST VAN BIJLAGEN	38

1 INLEIDING

1.1 KADER EN MOTIVATIE

In opdracht van waterzuiveringsbedrijf Aquafin heeft VUHbs archeologie een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het project Collector Fase 2 in de gemeente Ranst en Wommelgem (fig. 1.1. en 1.2). Hier zal de aanleg van een collector plaatsvinden voor de vuilwater afvoer. Daarbij zal de huidige afvoer worden losgekoppeld van de waterlopen. Door de werken zullen de bodem en eventueel aanwezige archeologische resten worden verstoord.

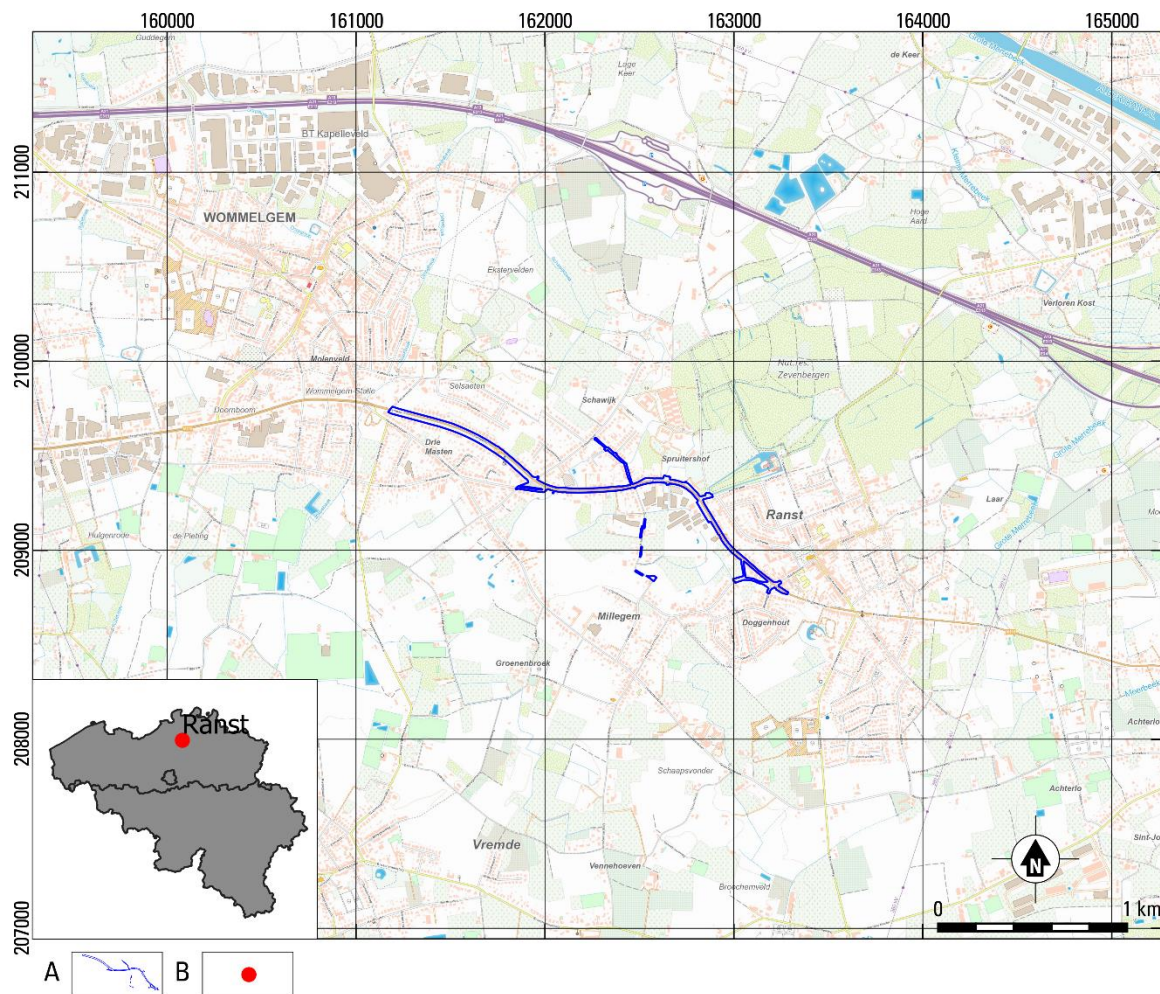

Fig. 1.1. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Locatie van het plangebied op de topografische kaart en de locatie van Ranst in België. Bron: wms.ngi.be/cartoweb.

A plangebied; B locatie gemeente.

Het onroerend erfgoed decreet van 12 juli 2013, artikel 5.4.1 stelt dat bij de aanvraag van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen met ingreep in de bodem in een plangebied dat niet gelegen is in een archeologische zone, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones of in een beschermde archeologische site, een archeologienota wordt toegevoegd wanneer de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt. Het plangebied en de oppervlakte van de ingrepen overschrijden deze criteria (zie *infra*).

De wijziging van het decreet op 5 juli 2017 geeft vrijstelling van verplichting tot onderzoek bij werken aan lijninfrastructuur (niet gelegen in een archeologische zone of beschermde archeologische site) van meer dan 1000 m, waarbij de oppervlakte van de bodemingrepen buiten het gabarit 1000 m² niet overschreden wordt. Deze vrijstelling is niet van toepassing op het plangebied (zie *infra*). Het plangebied is niet gelegen in een zone waarin geen archeologisch erfgoed meer te verwachten valt.

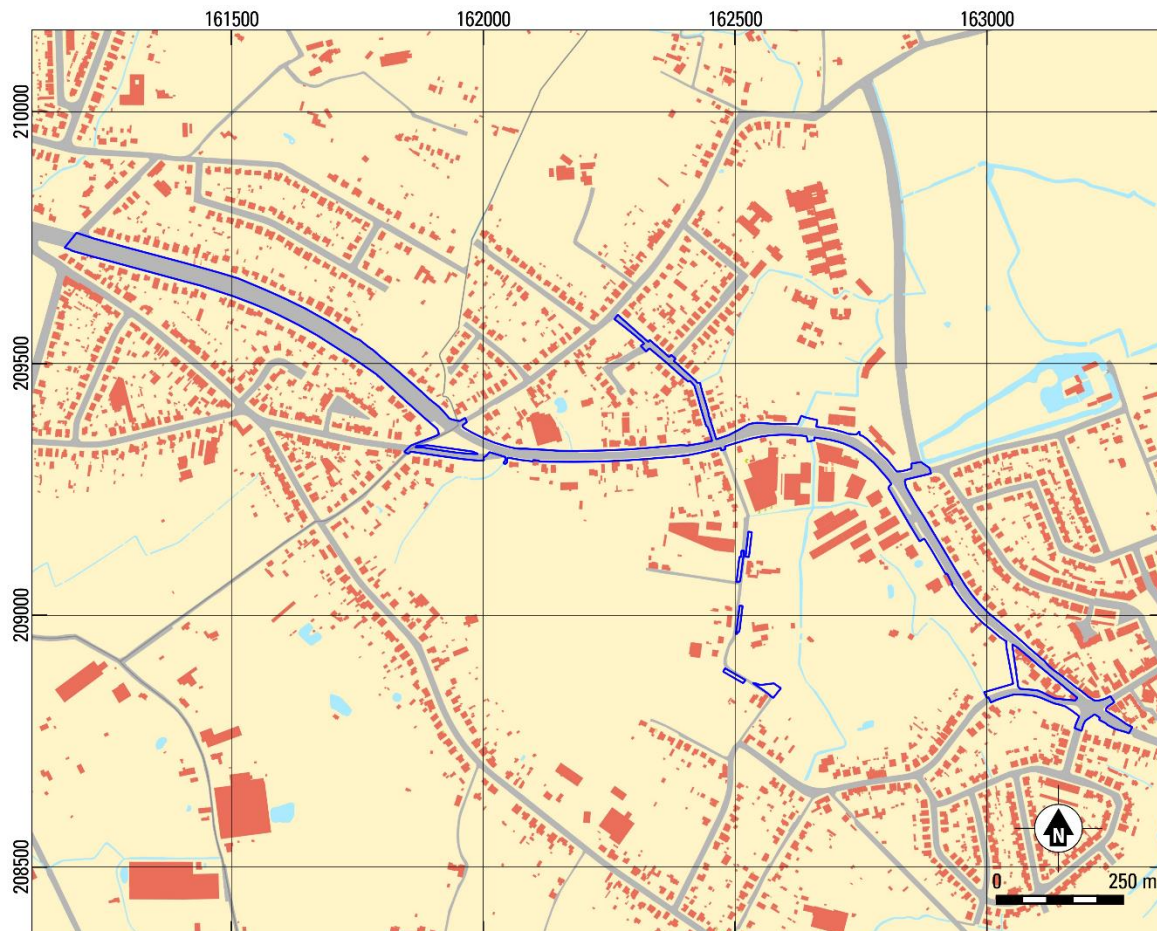

Fig. 1.2. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Locatie van het plangebied het Groot Referentie Bestand.

Bron: geopunt.be

A plangebied; B locatie gemeente.

1.2 PLANGEBIED EN GEPLANDE WERKZAAMHEDEN

Het plangebied bevindt zich aan de randen van de gemeenten Ranst en Wommelgem, namelijk op de grens en langs de verbindingsweg tussen deze gemeenten. De Schawijkstraat vormt ongeveer de grens tussen de twee gemeenten. Net ten noorden loopt deze grens niet gelijk met de Schawijkstraat, maar iets meer richting het westen, gelijk met de loop van de Keerbeek. Het plangebied begint bij de stroming van de Diepe Beek door Wommelgem en loopt over de Keerbeek door Ranst tot aan de kruising van de Kromstraat met de Gasthuisstraat.

Op het grondgebied van Wommelgem loopt het plangebied gelijk met de Kempenlaan vanaf de kruising met Welkomstraat en tot aan de Herentalsebaan. Op het grondgebied van Ranst loopt het plangebied over de Kromstraat tot de kruising met de Lijsterlaan en de Nachtegalenlaan. Er is een kleine uitloop naar het noorden vanaf de Kromstraat over de Spruytershofstraat. Ter hoogte van de Kriekenstraat worden ook enkele stroken naar de bestaande wegen in gebruik genomen. Tussen de Kromstraat en de Lijsterlaan / Profetenstraat worden ook een aantal percelen in gebruik genomen voor een aanvoer naar de Peupeleersbeek.

1.2.1 RIOLERINGSWERKZAAMHEDEN

Binnen het plangebied zal een collector geplaatst worden, waarbij de vuil waterafvoer afgekoppeld wordt van de aanwezige waterlopen en aangesloten zal worden op de afvoer naar de RWZI (Rioolwaterzuiveringsinstallatie). Daarnaast wordt in het zuiden van het plangebied (ter hoogte van het begin van de bebouwde kom van Ranst) ook een gescheiden rioleringsstelsel geïnstalleerd, bestaande uit een RWA en een DWA. Deze laatste sluit ook aan op de collector op het grondgebied van Wommelgem. De RWA leiding sluiten aan op deels ingebuisde grachten. Dit laatste stelsel zal nog steeds afvoeren richting de waterlopen, waarbij de aansluitingen op de waterlopen worden vernieuwd en verstevigd. Ter hoogte van de Spruytershofstraat zal, naast de collector, ook een RWA vernieuwd worden. Deze wordt aangelegd op dezelfde hoogte als de huidige RWA. In bijlage 2 zijn de gedetailleerde plannen van de geplande werkzaamheden terug te vinden. Voor aanleg van de rioleringen gelden de richtlijnen zoals deze in bijlage 3 terug te vinden zijn. Binnen het project wordt afgeweken van de hierin beschreven werkzone. De huidige wegen zal hiervoor grotendeel gebruikt worden en daar waar buiten de wegenis wordt gewerkt zijn werkzones aangeduid. Daarnaast wordt gebruikt gemaakt van een terrein voor grondverbetering waardoor kleinere werkzones afdoende zijn voor de geplande werkzaamheden.

1.2.2 ROOIEN VAN BOMEN

Ten behoeve van de werkzaamheden zullen bomen gerooid worden. Hiervoor is gekozen door de verwachte afsterving van een aantal bomen tijdens de bemaling voor dit project en de constatering van kastanjeziekte bij een deel van de bomen. Het betreft in totaal 97 bomen en 70 bomen worden teruggeplant. Onderzoek heeft uitgewezen dat het rooien van bomen een verstoring van ca. 0.40 - 0.60 m zal geven.¹

1.2.3 TIJDELIJKE VERHARDING

Langs de Kriekenstraat worden enkele werkzones ingericht met tijdelijke verharding voor het uitrijden van vrachtwagens en voor de opslag van gronden. Tussen de Kriekenstraat en de Kromstraat wordt een tijdelijke aanrijroute gerealiseerd.

¹ De vries *et al.* 2016, 29

zone / straat	werkzaamheden	verstoringsdiepte
Volledige plangebied	herstel en vernieuwing wegenis	ca. 0.50 m - 0.70 m
	Terrein voor grondverbetering (zone 1), 2149 m ²	ca. 0.80 m
	Rooien bomen	Ca. 0.40 - 0.60
Wommelgem	Kempenlaan - Schawijkstraat - Stenenkruisstraat : Collector, 400-600 mm, lengte 960 m	ca. 3.30 – 4.10 m
Ranst	Kromstraat: Collector, 600 mm , lengte 1349 m	ca. 1.90 – 3.10 m
	Kromstraat: Gracht en RWA, 500 mm, ingebuisd lengte 1723 m, oppervlak 2.821 m ²	ca. 1.00 – 1.80 m
	Kromstraat: DWA, 250 – 400 mm, 904 m	ca. 1.50 – 3.00 m
	Pompstation 1, 42 m ²	ca. 3.90 m
	Overstort 1, 38 m ²	ca. 3.50 m
	Spruytershofstraat: Collector, 500 mm, lengte 345 m	ca. 3.50 - 3.90 m
	Overstort 2, 13 m ²	ca. 3.40 m
	Kruising Lijsterstraat – Gasthuisstraat- Nachtegalenlaan –	ca. 1.40 – 1.90 m
	Doggenhoutstraat: RWA, 800 mm, 351 m	
	Kruising Lijsterstraat – Gasthuisstraat- Nachtegalenlaan –	ca. 1.50 – 3.50 m
	Doggenhoutstraat: DWA, 900 mm, 552 m	
Aansluiting Keerbeek (Zone 4)	RWA, 800 – 1000 mm, lengte 143 m	ca. 1.20 – 1.60 m
	Werkterrein, 705 en 243 m ²	ca. 0.50 – 1.20 m
Aansluiting Peupeleersbeek (Kromstraat – Profeetstraat) (Zone 2)	DWA, 800 mm, 148 m	ca. 1.70 - 3.25 m
	Werkterrein, 1622 m ²	ca. 0.50 – 3.50 m
Kriekenstraat (Zone 2)	Werkterrein Kriekenstraat-Kromstraat, oppervlakte 2151 m ²	ca. 0.50 m

Tabel 1.1. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Overzicht van de geplande werkzaamheden.

1.2.4 TERREIN VOOR GRONDVERBETERING

Het perceel 11035B0190/00F000 wordt tijdens het project in gebruik genomen als terrein voor grondverbetering. Binnen dit perceel zal ca. 2149 m² ingezet worden. Hierbij zal c. 0.30 – 0.40 m afgegraven worden. Het terrein zal daarna dienen voor de opslag van gronden en het materieel. Aangezien de ondergrond hierdoor mogelijk gecompacteerd wordt, dient de structuur van de bodem verbeterd te worden na afloop van de werken. Dit gebeurt door middel van diepploegen. Hierbij wordt eerst het terrein weer hersteld naar het huidige maaiveld. Daar na zal door middel van diepploegen de grond omgewoeld worden tot een diepte van ca. 80cm.

1.2.5 WEGENISWERKEN

Als laatste zullen nog wegeniswerken worden uitgevoerd. Ter hoogte van Wommelgem wordt de wegenis slechts hersteld. Ter hoogte van Ranst zal de wegenis worden vernieuwd met een fietspad. De dwarsprofielen van de nieuw aan te leggen wegenis zijn terug te vinden in bijlage 4. De verbreding zorgt

voor ruimte voor de aanleg van fietspaden, die gescheiden zijn van de rijbaan. Het grachtensysteem dat hierboven beschreven wordt, vormt voornamelijk deze scheiding. Tevens worden de kruisingen opnieuw ingericht. Hierbij wordt extra aandacht geschonken aan de veiligheid van het kruispunt van de Kempenlaan met de Kastanjelaan.

1.2.4 OPPERVLAKTE VAN HET PLANGEBIED EN INGREEP

Doordat de oppervlakte van het plangebied groter is dan 3000 m² en de oppervlakte van de bodemingreep groter is dan 1000 m², is het volgens het nieuwe archeologiedecreet nodig een archeologienota bij de vergunningsaanvraag te voegen. De wijziging van het decreet op 5 juli 2017 geeft vrijstelling van verplichting tot onderzoek bij werken aan lijninfrastructuur (niet gelegen in een archeologische zone of beschermde archeologische site) van meer dan 1000 m, waarbij de oppervlakte van de bodemingrepen buiten het gabarit 1000 m² niet overschreden wordt. Het totale oppervlak van het plangebied is 82.123 m². Het oppervlak binnen het huidige gabarit bedraagt 67.884 m². In totaal vinden op 14.239 m² werkzaamheden plaats buiten dit gabarit en is er geen sprake van een vrijstelling.

De kadastrale gegevens zijn weergegeven in tabel 1.3 en bijlage 5.

Kadastrale gegevens

Wommelgem, 1e afdeling, sectie C

11052C0004/00C002, 11052C0005/00F000, 11052C0007/00N000, 11052C0007/00P000, 11052C0007/00R000, 11052C0007/00S000, 11052C0008/00G000, 11052C0008/00H000, 11052C0008/00K000, 11052C0008/00L000, 11052C0009/00L000, 11052C0009/00M000, 11052C0009/00R000, 11052C0009/00W000, 11052C0009/00X000, 11052C0011/00A002, 11052C0011/00M000, 11052C0011/00X000, 11052C0011/00Y000, 11052C0012/00D003, 11052C0012/00H003, 11052C0012/00K000, 11052C0012/00K003, 11052C0012/00L002, 11052C0012/00L003, 11052C0012/00M002, 11052C0012/00M003, 11052C0012/00P000, 11052C0012/00P003, 11052C0012/00R002, 11052C0012/00S000, 11052C0012/00S003, 11052C0012/00T003, 11052C0012/00V003, 11052C0012/00W003, 11052C0016/00A005, 11052C0016/00B006, 11052C0016/00B007, 11052C0016/00C006, 11052C0016/00D005, 11052C0016/00F006, 11052C0016/00H006, 11052C0016/00H007, 11052C0016/00K007, 11052C0016/00L006, 11052C0016/00L007, 11052C0016/00M006, 11052C0016/00M007, 11052C0016/00N006, 11052C0016/00N007, 11052C0016/00R006, 11052C0016/00S006, 11052C0016/00S007, 11052C0016/00T007, 11052C0016/00V005, 11052C0016/00V007, 11052C0016/00Y006, 11052C0016/00Z004, 11052C0017/00F000, 11052C0017/00G000, 11052C0017/00K000, 11052C0017/00N000, 11052C0017/00P000, 11052C0017/00R000, 11052C0017/00S000, 11052C0018/00C002, 11052C0018/00E002, 11052C0018/00F002, 11052C0019/00A002, 11052C0019/00B002, 11052C0019/00R000, 11052C0019/00V000, 11052C0019/00W000, 11052C0019/00X000, 11052C0019/00Y000, 11052C0019/00Z000, 11052C0023/00D003

Ranst, 1e afdeling, Sectie B

11035C0394/00S000, 11035C0395/00F000, 11035C0396/00B000, 11035C0397/00D002, 11035C0397/00E002, 11035C0398/00A000, 11035C0399/00C013, 11035C0399/00F015, 11035C0399/00N005

Ranst, 1e afdeling, Sectie C

11035A0001/00T003, 11035B0108/00B000, 11035B0110/00E000, 11035B0111/00G000, 11035B0113/00A000, 11035B0114/00E000, 11035B0133/00C000, 11035B0133/00D000, 11035B0133/00F000, 11035B0133/00G000, 11035B0134/00K000, 11035B0134/00P000, 11035B0134/00R000, 11035B0134/00S000, 11035B0134/00T000, 11035B0134/00V000, 11035B0135/00A000, 11035B0136/00C000, 11035B0137/00G000, 11035B0138/00N000, 11035B0138/00P000, 11035B0141/00M000, 11035B0142/00L000, 11035B0142/00N000, 11035B0142/00R000, 11035B0142/00W000, 11035B0143/00M000, 11035B0143/00P000, 11035B0145/00A003, 11035B0145/00B003, 11035B0145/00G003, 11035B0145/00M003, 11035B0145/00R000, 11035B0145/00X002, 11035B0147/00E000, 11035B0147/00M000, 11035B0147/00V000, 11035B0147/00W000, 11035B0147/00Y000, 11035B0150/00A000, 11035B0154/00Z002, 11035B0155/00A005, 11035B0155/00F005, 11035B0155/00G005, 11035B0155/00R005, 11035B0155/00S005, 11035B0155/00V005, 11035B0155/00W005, 11035B0156/00B004, 11035B0156/00E003, 11035B0156/00N003, 11035B0156/00P003, 11035B0156/00R003, 11035B0156/00T003, 11035B0156/00X003, 11035B0156/00Y003, 11035B0156/00Z003, 11035B0173/00V000, 11035B0186/00E000, 11035B0186/00G000, 11035B0186/00H000, 11035B0186/00K000, 11035B0186/00M000, 11035B0189/00K000, 11035B0189/00L000, 11035B0189/00N000, 11035B0189/00T000, 11035B0189/00V000, 11035B0190/00D000, 11035B0190/00F000, 11035B0190/00H000, 11035B0191/00D002, 11035B0191/00L002, 11035B0192/00G002, 11035B0192/00M002, 11035B0192/00P002, 11035B0192/00T002, 11035B0193/00P000, 11035B0193/00T000, 11035B0193/00V000, 11035B0193/00X000, 11035B0194/00C000, 11035B0197/00C000, 11035B0198/00A000, 11035B0198/00B000, 11035B0198/00D000, 11035B0198/00E000, 11035B0198/00F000, 11035B0198/00L000, 11035B0201/00B002, 11035B0201/00B003, 11035B0201/00C003, 11035B0201/00L002, 11035B0201/00M002, 11035B0203/00N000, 11035B0207/00L000, 11035B0210/00F003, 11035B0210/00G003, 11035B0210/00H003, 11035B0210/00V003, 11035B0211/00P000, 11035B0212/00L000, 11035B0212/00M000, 11035B0213/00C000, 11035B0231/00B000, 11035B0235/00L000, 11035B0235/00M000, 11035B0235/00N000, 11035B0235/00P000, 11035B0235/00X000, 11035B0235/00Y000, 11035B0238/00F000, 11035B0240/00E000, 11035B0243/00C000, 11035B0244/00D000, 11035B0247/00S000, 11035B0250/00B000, 11035B0252/00A010, 11035B0252/00C010, 11035B0252/00L002, 11035B0252/00L010, 11035B0252/00M002, 11035B0252/00P002, 11035B0252/00S008, 11035B0252/00V008, 11035B0252/00V015, 11035B0252/00W015, 11035B0252/00X015, 11035B0252/00Y014, 11035B0252/00Y015, 11035B0252/02G000, 11035B0252/02H000, 11035B0253/00A008, 11035B0253/00A009, 11035B0253/00A010, 11035B0253/00B010, 11035B0253/00C006, 11035B0253/00C010, 11035B0253/00D008, 11035B0253/00E008, 11035B0253/00E009, 11035B0253/00F008, 11035B0253/00G007, 11035B0253/00L004, 11035B0253/00L007, 11035B0253/00L008, 11035B0253/00L009, 11035B0253/00M006, 11035B0253/00M009, 11035B0253/00N009, 11035B0253/00R005, 11035B0253/00V007, 11035B0253/00W007, 11035B0253/00X007, 11035B0253/00X009, 11035B0253/00Y006, 11035B0253/00Z006, 11035B0254/00G002, 11035B0254/00H002, 11035B0254/00K002, 11035B0254/00L002, 11035B0254/00M002, 11035B0255/00B000, 11035B0256/00P000, 11035B0256/02C000, 11035B0256/02D000, 11035B0258/00Y003, 11035B0327/00D000, 11035B0616/00A000,

Tabel 1.2. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Kadastrale gegevens. Bron: CadGIS Viewer.

1.3 BESTAANDE SITUATIE EN BEKENDE VERSTORINGEN

Het plangebied is verstoord door de constructie van de bestaande wegen. De verstoring door de aanwezige wegen is ca. 0.50 m. Daarnaast zijn er ter hoogte van de wegen al meerdere nutsvoorzieningen aanwezig, die de ondergrond tot ongeveer een meter verstoord hebben. De aanwezige nutsvoorzieningen zijn geleverd door de opdrachtgever en terug te vinden in bijlage 6.

Ter hoogte van de Spruytershofstraat ten noorden van de naamloze waterloop wordt de bestaande RWA vernieuwd. De bestaande RWA heeft de bodem hier al verstoord tot een diepte van ca. 1.00 – 1.20 m.

Tevens dient opgemerkt te worden dat aan weerskanten van het huidige gabarit veelal voortuinen en bestrating aanwezig zijn. Deze geven toegang tot de aanwezige bebouwing van woningen en bedrijven rondom het plangebied.

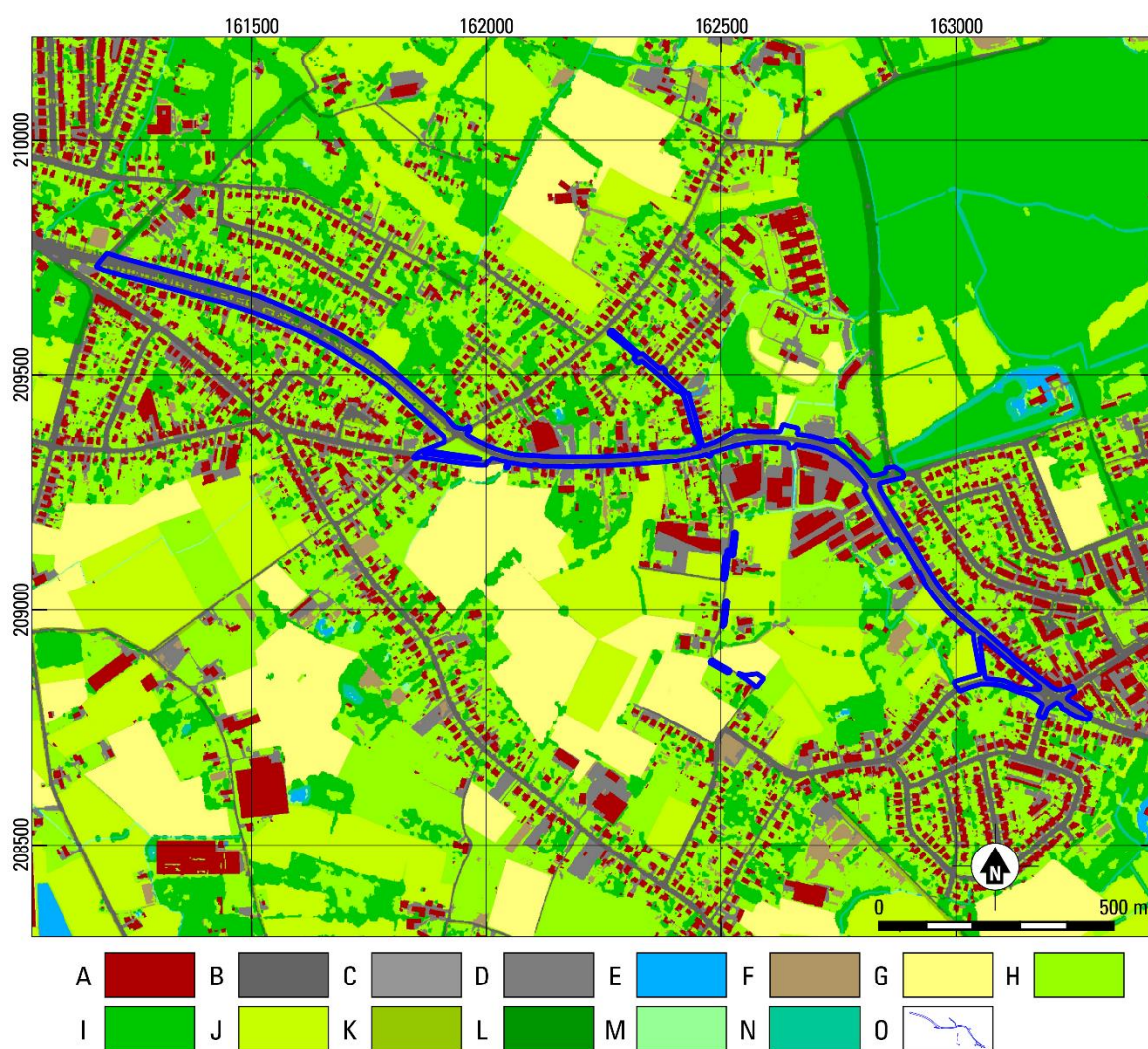

Fig. 1.3. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Uitsnede van de bodembedekkingskaart (2015). Bron: geopunt.be.

A gebouwen; B autowegen; C overig afgedekt; D spoorwegen; E water; F overig afgedekt; G akker; H gras / struiken; I bomen; J gras / struiken (landbouwgebruiksperceel); K gras / struiken (WBN); L gras / struiken (WTZ); M gras / struiken (WTZ); N bomen (WTZ); O plangebied.

1.4 ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Het plangebied overlapt met reeds uitgevoerd archeologisch onderzoek. In 2.2.1 wordt dit verder toegelicht.

1.5 DOEL EN VRAAGSTELLING VAN HET ONDERZOEK

Het doel van het onderzoek als geheel is het opsporen en in kaart brengen van de eventueel in het onderzoeksgebied aanwezige archeologische vindplaatsen. Allereerst dient door middel van het bureauonderzoek aan de hand van bestaande bronnen informatie verworven te worden over bekende of te verwachten archeologische resten en/of sporen.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Wat is de geologische opbouw van het plangebied?
- Zijn er aanwijzingen voor verstoringen binnen het plangebied?
- Wat zijn de bekende en verwachte archeologische resten en/of sporen binnen het onderzoeksgebied? Wat is bekend van het karakter, de omvang, datering, gaafheid en conservering van deze resten?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Na het uitvoeren van een bureauonderzoek zal bekend zijn of archeologische waarden aanwezig zijn en op welke manier deze waarden beschermd kunnen worden. Dit kan *in situ* als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen of *ex situ*, als de waarden onomkeerbaar vernietigd worden.

1.6 RANDVOORWAARDEN

Het betreft een bureauonderzoek voor een ingreep in de bodem met uitgesteld vervolgonderzoek. De percelen binnen het plangebied zijn op het moment van bureaustudie niet toegankelijk, waardoor iedere vorm van vervolgonderzoek in uitgesteld traject plaats zal vinden. Dit geldt voor vooronderzoek zonder ingreep in de bodem (landschappelijke boringen) en vervolgonderzoek met ingreep in de bodem (verkenkende en waarderende archeologische boringen, proefputten en proefsleuven)

1.7 OPZET VAN HET RAPPORT EN MOTIVATIE BRONNENMATERIAAL

De verslaglegging is per uitgevoerd onderdeel van het onderzoek samengesteld. In hoofdstuk 2 zullen de resultaten (assessment) van het bureauonderzoek worden beschreven. Hierbij zal eerst de geologische ontwikkeling voor het plangebied besproken worden alsmede de bodemontwikkeling. Daarna zal de archeologische en historische situatie geschetst worden aan de hand van een historisch kaart materiaal en literatuur. Voor wat betreft de historische gegevens is gebruik gemaakt van de beschikbare literatuur – voornamelijk online (zie literatuur). De historische cartografische bronnen (Vandermaelenkaart, Ferrariskaart, Atlas der Buurtwegen en Popp-kaart) zijn geraadpleegd via de raadpleegdienst voor historische cartografie (Agiv). Daarnaast is het kaartmateriaal uitgebreid met topografische kaarten uit 1952-1964 en 1962 via Cartesius.be. Tevens zijn er luchtfoto's toegevoegd vanuit Cartesius.be. De bodemkundige kaarten zijn geraadpleegd op de website www.dov.vlaanderen.be. De bekende archeologische gegevens zijn opgezocht op de Centrale Archeologische Inventaris.

De afgebeelde kaarten zijn vervaardigd in QGIS en weergegeven in Lambert 1972 projectiesysteem.

2 BUREAUONDERZOEK (ASSESSMENT)

2.1 AARDKUNDE (LANDSCHAP EN BODEM)

2.1.1 GEOLOGISCHE ONTWIKKELING

Het plangebied bevindt zich aan de noordoostelijke voet van de Boomse *cuesta*. Vanaf deze *cuesta* stromen verschillende beken in noordelijke richting af op de Groot Schijn. Het plangebied bevindt zich tussen de Diepenbeek in het westen en de bovenloop van de Grote Merrenbeek in het oosten. Het tertiaire substraat binnen het grootste deel van het plangebied bestaat uit groen tot grijsbruin fijn zand, weinig glauconiethoudend met schelpen aan de basis. De mariene afzetting uit het Pliocleen behoort tot de Formatie van Lillo (fig. 2.1, Li).² Het westelijke deel van het tracé bevindt zich boven de Formatie van Diest (fig. 2.1, Di). Deze miocene, mariene afzetting bestaat uit groen tot bruin zand, heterogeen van samenstelling met meerdere grindlagen, (ijzer)zandsteenbanken, kleirijke horizonten en een schuine gelaagdheid. De zanden zijn glauconietrijk en bevatten micarrijke horizonten. Glauconiet bevat relatief veel ijzer. Toen de zee zich na het Mioceen definitief terugtrok naar het noorden, werden de afgezette zanden blootgesteld aan verwerking. De ijzer(hydr)oxiden die hierbij uit het glauconiet ontstonden hebben de zanden aaneengekit tot ijzerzandsteen. De banken hiervan boden door de hardheid weerstand tegen latere erosie, waardoor heuvels van ijzerzandsteen achterbleven. Dergelijke getuigenheuvels (vroeger Diestiaanheuvels) bevinden zich zuidoostelijk van het plangebied richting Leuven/Diest.

Aan het begin van het Quartair ligt het plangebied nog in een estuarien milieu, waarin aanvankelijk glauconiethoudend, matig fijn tot grof heterogeen zand is afgezet. Het verdere verloop van het Pleistoceen wordt gekenmerkt door een cyclische afkoeling tijdens de verschillende ijstijden. In deze periode verdwijnt de mariene invloed volledig en is er sprake van een continentaal milieu, waarin voornamelijk fluviatiele en eolische zanden worden afgezet. Doordat een groot deel van het zeewater in vaste vorm werd opgeslagen in de ijskappen op en rond de polen daalde de zeespiegel sterk. De daarmee verlaagde erosiebasis zorgde ervoor dat sterke insnijding kon plaatsvinden door regen- en smeltwater. In deze periode werden de belangrijkste rivieren van België gevormd.

Uit de periode tot het laatste glaciaal, het Weichselien (115.000 tot 10.000 jaar geleden), zijn er geen afzettingen bewaard gebleven. Tijdens het koudste deel van dit glaciaal, het Pleniglaciaal, maakt het gebied deel uit van een poolwoestijn, waar wind en water bij gebrek aan begroeiing vrij spel hebben. In deze periode worden de zogenaamde nat-eolische zanden van het Lid van Wildert (Formatie van Gent) afgezet.³ Dit zijn zanden die overwegend door wind zijn afgezet, maar deels door sneeuwsmelwater en hellingprocessen zijn omgewerkt. Ze kenmerken zich door het voorkomen van leemlaagjes en grindsnoertjes. In figuur 2.2 is te zien dat deze eolische afzetting ter plaatse van het plangebied niet wordt afgedekt door tardiglaciale of holocene afzettingen (profieltype 1). Tijdens het laatste deel van het Weichselien (13.000 – 10.000 jaar geleden) verbetert het klimaat en keert de begroeiing terug, waardoor de nat-eolische zanden worden vastgelegd. Doordat tijdens twee koude intervallen in het Laat-Glaciaal, de Vroege en Late Dryas, de vegetatie weer deels verdwijnt, kunnen de zanden lokaal verstuiven en ontstaan stuifzandruggen in het landschap. Deze stuifzandruggen zijn puur eolisch van oorsprong en vormen de duinzanden van de Formatie van Hechtel.⁴ Hoewel niet gekarteerd in de omgeving van het plangebied moet rekening gehouden worden met dergelijke afzettingen.

² Jacobs *et al.* 2010, 22–23.

³ Gullentops *et al.* 2001, 162.

⁴ Gullentops *et al.* 2001, 162.

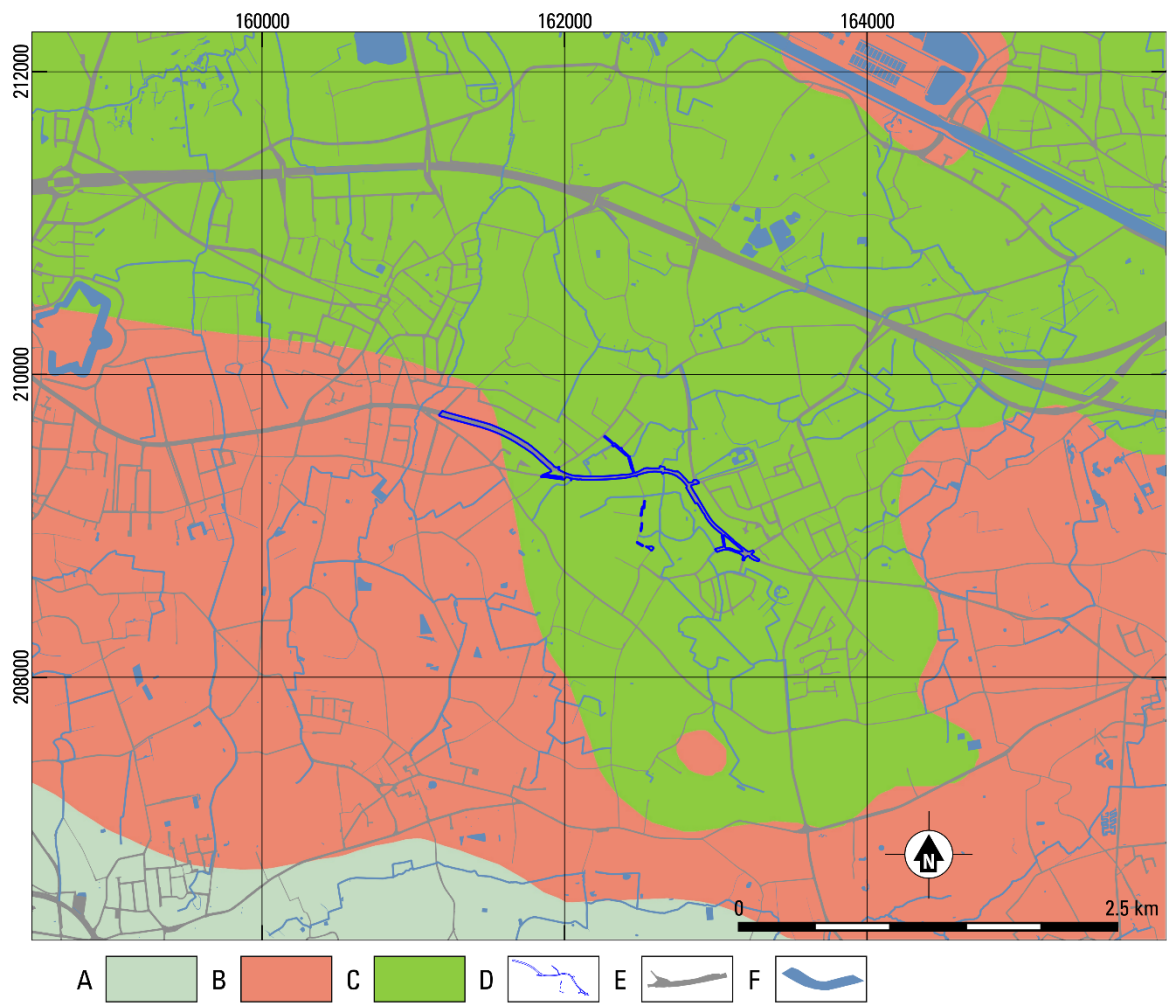

Fig. 2.1. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Uitsnede van de Tertiaire geologische kaart. Bron: dov.vlaanderen.be.

A Formatie van Berchem; B Formatie van Diest; C Formatie van Lillo; D plangebied; E wegen; F water.

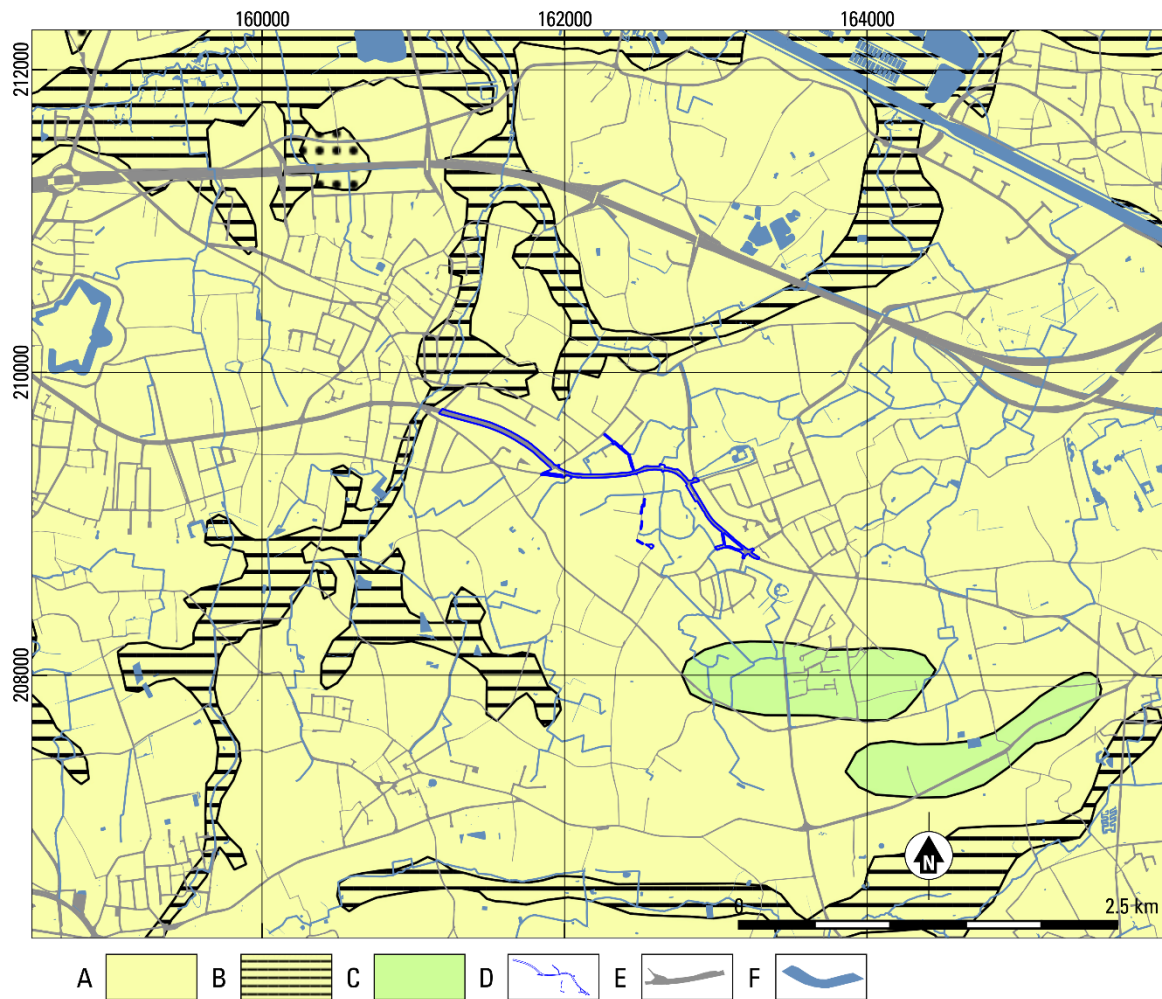

Fig. 2.2. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Uitsnede van de Quartair geologische kaart. Bron: dov.vlaanderen.be

A Profieltype 1: eolische afzettingen (zand/zandleem) uit het Weichselien en mogelijk Vroeg-Holoceen; B Profieltype 1a: profieltype 1 afgedekt door holocene fluviatiele afzettingen; C Profieltype 3: fluviatiele afzettingen Weichselien mogelijk afgedekt door eolische afzettingen Weichselien ; D plangebied; E wegen; F water.

2.1.2 RELIËF EN BODEM BINNEN HET PLANGEBIED

Figuur 2.3 laat een uitsnede zien van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen. Te zien is dat het plangebied geen uitgesproken reliëf kent. Het tracé varieert in hoogte van 12.2 m TAW in het westen tot 11 m TAW in het oosten.

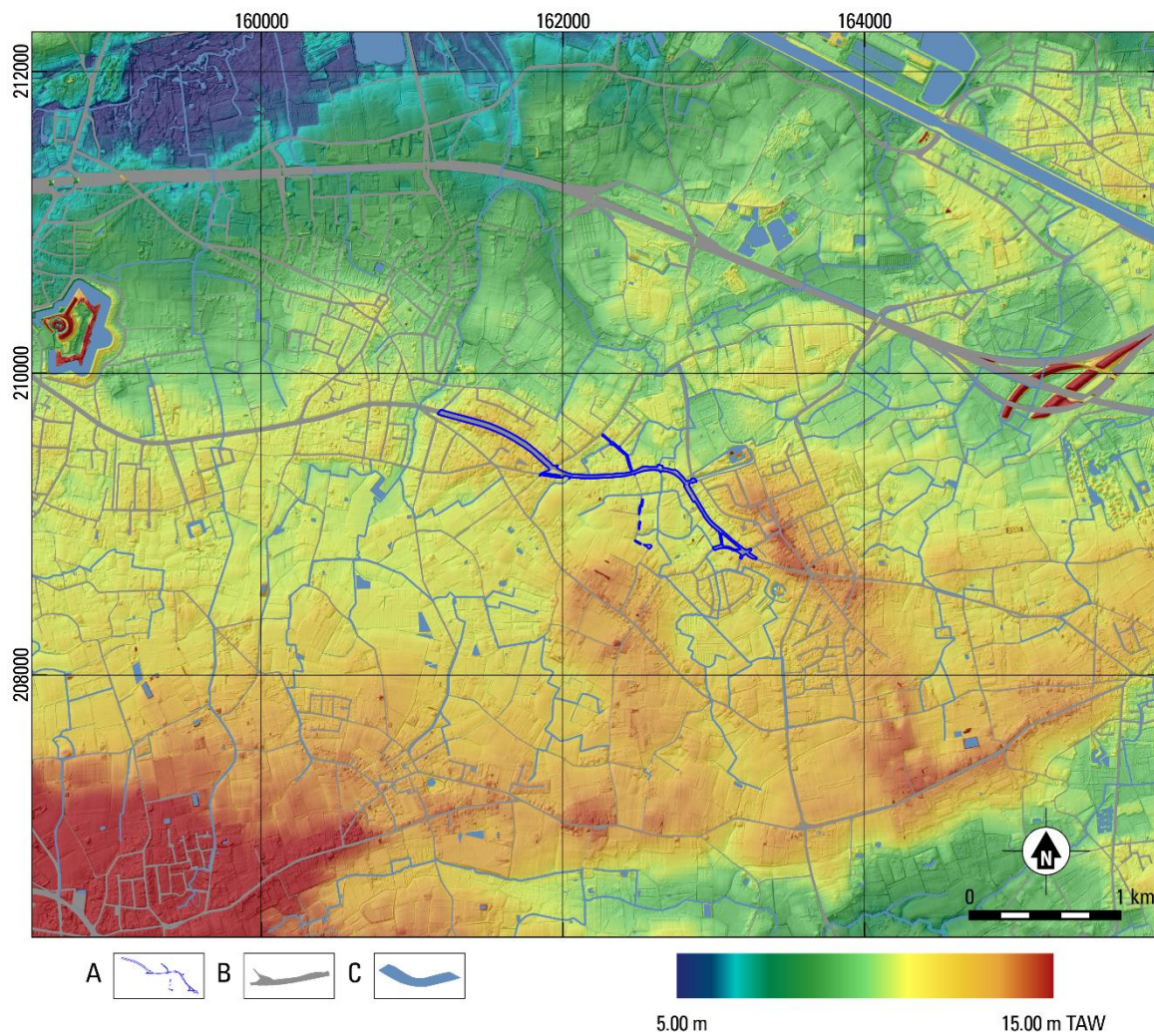

Fig. 2.3. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Uitsnede van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II. Bron: dov.vlaanderen.be
A plangebied; B wegen; C water.

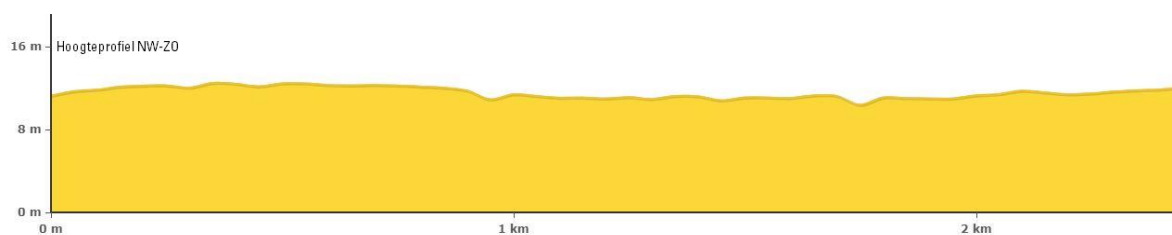

Fig. 2.4. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Hoogteverloop. Bron: geopunt.be

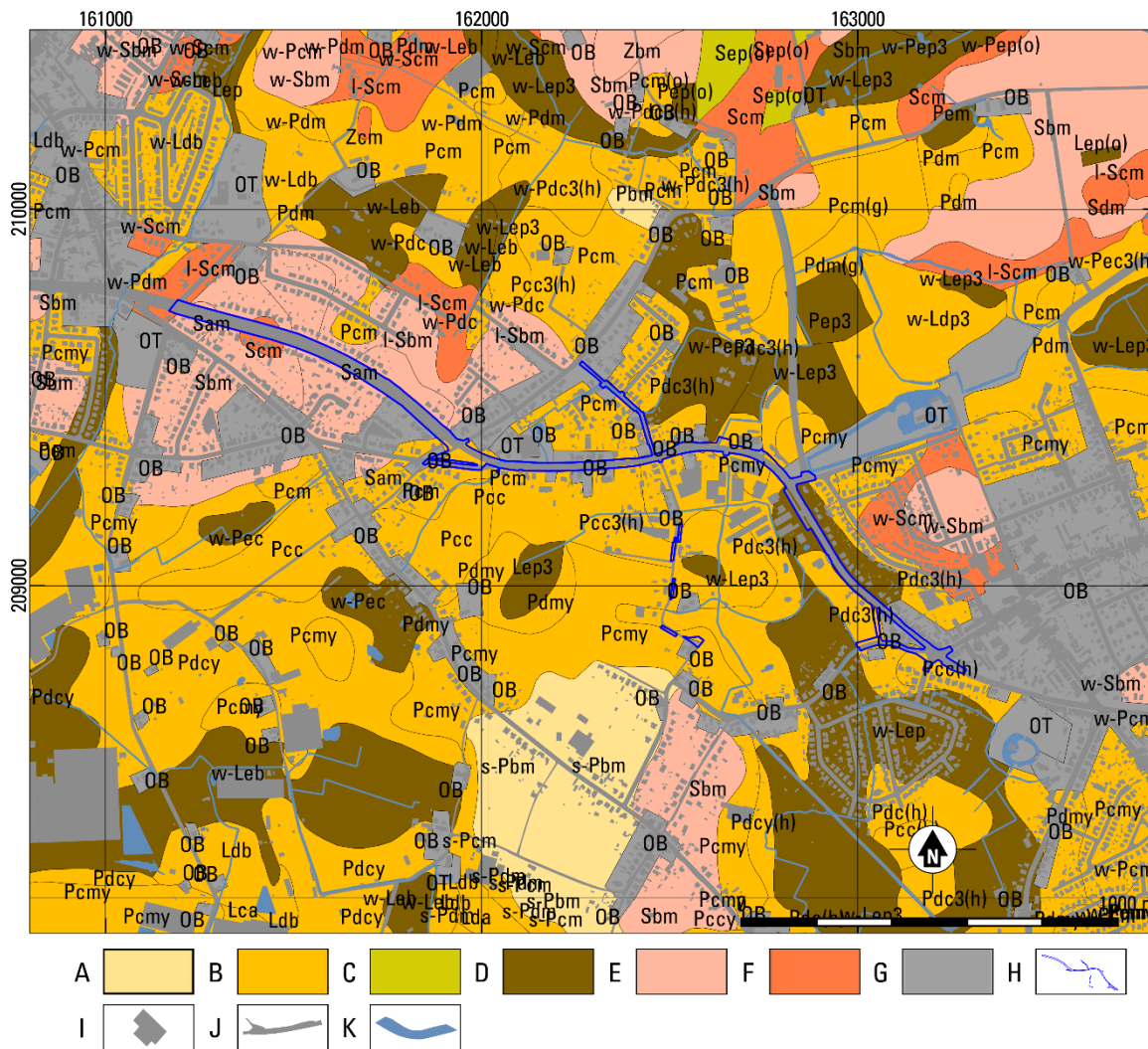

Fig. 2.5. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Uitsnede van de bodemkaart Vlaanderen. Bron: dov.vlaanderen.be

A droog zandleem; B vochtig zandleem; C nat zand; D nat zandleem; E droog zand antropogeen; F vochtig zand antropogeen; G antropogeen; H plangebied; I bebouwing; J wegen; K water.

De bodems die in dit gebied zijn ontstaan, zijn sterk gerelateerd aan het substraat, reliëf en de geomorfologie (fig. 2.4). Het westelijke deel van het plangebied laat matig tot zeer droge lemige zandbodems zien met een dikke antropogene humus A-horizont (respectievelijk Scm, Sbm en Sam), die in oostelijke richting overgaan in matig droge tot matig natte, lichte zandleembodems (Pcc en Pdc), hier en daar met een dikke antropogene humus A-horizont (Pcm). In het uiterste zuidoostelijke deel van het tracé zijn natte zandleembodems zonder profiel te vinden met klei-zand op geringe of matige diepte (w-Lep). Het voorkomen van de dikke antropogene A-horizonten is te associëren met de oude kernen Ranst en Wommelgem, waar ze door eeuwenlange bemesting zijn ontstaan. De natte zandleembodems zijn vooral gevormd in de flauwe dalen van de beken. In dit geval gaat het om de Grote Merrenbeek.

De erosiegevoeligheidskaart in figuur 2.5 laat zien dat het plangebied grotendeels niet is gekarteerd. Echter, in de weide omgeving ervan is sprake van een zeer lage tot verwaarloosbare erosiegevoeligheid.

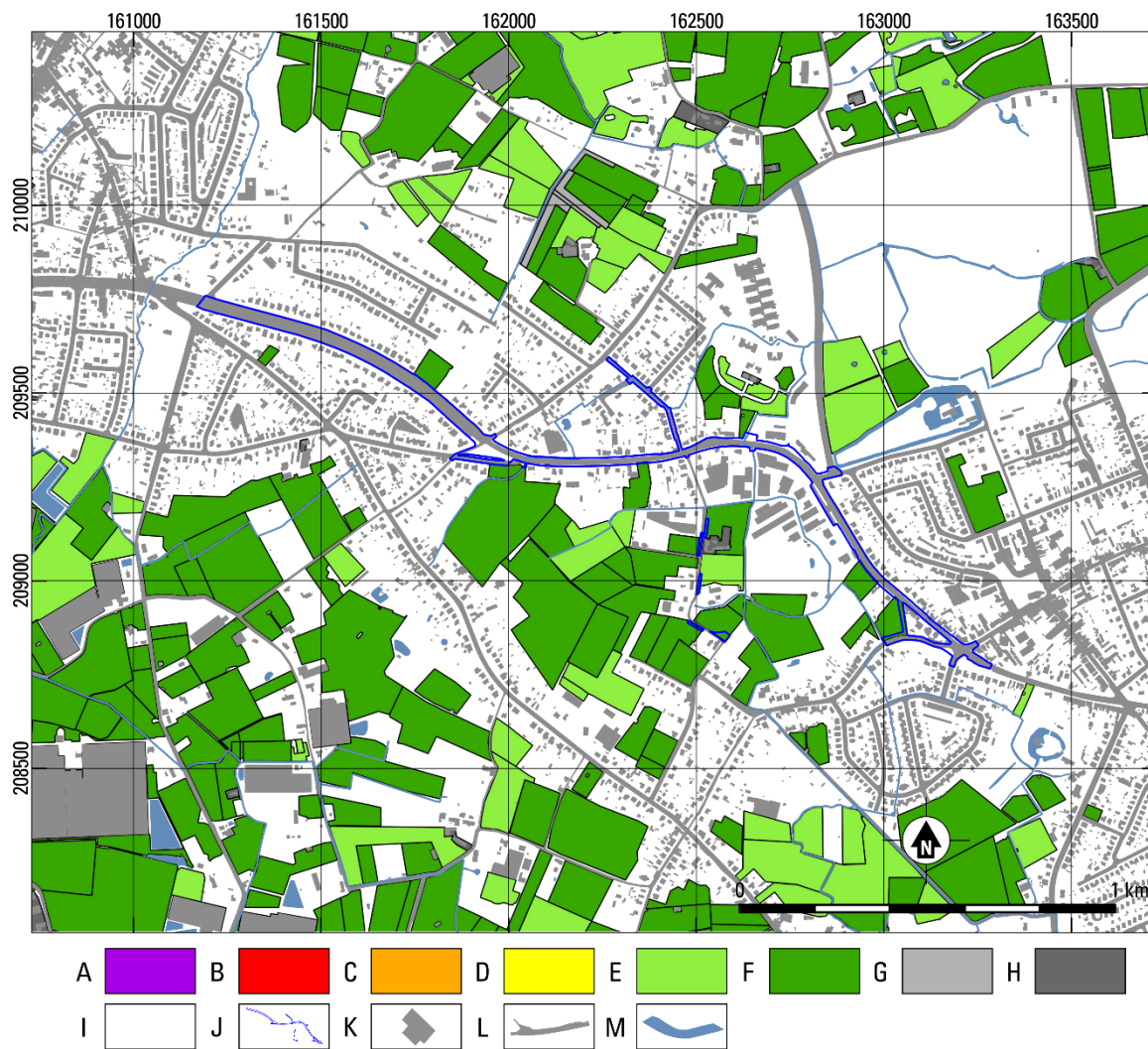

Fig. 2.6. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Uitsnede van Potentiële Erosiekaart per perceel 2018. Bron: dov.vlaanderen.be

A zeer hoog; B hoog; C gemiddeld; D laag; E zeer laag; F verwaarloosbaar; G bijzondere strook; H niet van toepassing; I geen info; J plangebied; K gebouwen; L wegen; M water.

2.2 ARCHEOLOGISCHE EN HISTORISCHE SITUATIE

2.2.1 ARCHEOLOGISCHE SITUATIE

Figuur 2.8 en tabel 2.1 geven een overzicht van de CAI-locaties in de omgeving van het plangebied. In de directe nabijheid van het plangebied zijn veel meldingen bekend. De meldingen vertonen een mix van archeologisch onderzoek en overgebleven erfgoed in de vorm van kastelen, hoeven en oorlogserfgoed. Opvallend te noemen is de hoge mate van continuïteit die bij een groot aantal CAI-locaties. Veel van de locaties vertonen dateringen vanaf zeker de IJzertijd tot de Middeleeuwen.

Vooral de CAI-locatie rondom het zuiden van het plangebied rondom Ranst vertonen een hoge mate van continuïteit en tevens betreft het een aantal grote archeologische onderzoeken, zoals CAI 101071, 160005, 163040. Deze locaties betreffen allemaal meldingen van archeologische opgravingen waarbij een veelvoud aan sporen van menselijke bewoning vanaf zeker de IJzertijd zijn aangetroffen.

Echter zijn er in Ranst vroegere resten bekend. Op 700 meter ten zuidoosten van het plangebied (buiten figuur 2.8) bevindt zich het “Ranstveld”. Hier is een urnenveld aangetroffen dat dateert tot de Late Bronstijd.⁵ Het onderzoek heeft plaatsgevonden in de eind jaren ‘60 en het begin van de jaren ‘70 van de vorige eeuw. Het onderzoek heeft vooral in de weekenden plaatsgevonden en is uitgevoerd door enthousiaste vrijwilligers, onder leiding van een archeoloog.⁶ Het onderzoek heeft 25 graven opgeleverd, waarvan er negen nader onderzocht konden worden. Door het ontbreken van structureel onderzoek is de precieze omvang van het grafveld is niet bekend.⁷

Binnen het grondgebied van Wommelgem lijkt voornamelijk de datering voor de Middeleeuwen en de Nieuwe tijd te overheersen op basis van de CAI-locaties. CAI-locatie 165023 en 101827 betreffen respectievelijk een gepolijste bijl en een deel van een Romeins wegtracé. Vroegere bewoning dan de Middeleeuwen is op het grondgebied van Wommelgem, dus niet uitgesloten.

Kortom kan gesteld worden dat de omgeving van het plangebied al vroeg menselijke aanwezigheid kent. Deze aanwezigheid lijkt een hoge mate aan continuïteit te kennen, waarbij zeker vanaf de IJzertijd tot aan de Middeleeuwen meerdere resten van bewoning zijn aangetroffen. Opvallend daarbij is nog wel te melden dat vooral resten uit de IJzertijd en daarvoor sterk gerelateerd zijn aan de loop van de Keerbeek en de Diepe Beek, die door het plangebied stromen.

⁵ Lauwers/Impe, 1980, 30 en <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120692>

⁶ Lauwers/Impe, 1980, 5

⁷ Lauwers/Impe, 1980, 18

CAI-locatie	Datering	Klasse	Omschrijving
100434	Romeinse tijd	bewoning	vijf gegroepeerde waterputten. (De Keer V)
100481	-	-	Keer VII
100807		vondstconcentratie	veldprospectie heeft vondsten uit meerdere perioden opgeleverd. (Keer 1)
	Steentijd	vondstconcentratie	lithisch materiaal waaronder, afslagen, klingetjes en een schrabber op kling.
	IJzertijd	vondstconcentratie	aardewerk en een glazenarmband fragment
	Romeinse tijd	vondstconcentratie	atypische vormen aardewerk. Eifelwaarachtig materiaal
	Middeleeuwen	vondstconcentratie	Merovingisch en Karolingisch aardewerk, alsmede overige soorten aardewerk. Het Merovingisch materiaal duid mogelijk op een grafveld, door het overgrote deel randfragmenten, een fragmenten van een versierde biconi en Merovingische kralen
100913	IJzertijd	vondstconcentratie	een beperkt aantal handgevormde aardewerk vondsten en een fragment van een glazen armband aangetroffen bij veldprospectie
	Middeleeuwen	vondstconcentratie	een beperkt aantal grijs en maaslandsaardewerk aangetroffen bij veldprospectie
101071		bewoning	Onderzoeksresultaten van een mechanische prospectie en een archeologische opgraving uitgevoerd voor een verkaveling Creuteldonck gepubliceerd in 2009
	Midden Paleolithicum	losse vondst	boordschrabber aangetroffen bij het couperen van een spoor in de overgangslaag tussen het Pleistoceen en de tertiaire substraat.
	Laat neolithicum	begraving	2 kringgreppels, waarvan 1 met grafkuil (deelgebied A)
	Bronstijd	bewoning	2 poelvormige kuilen (deelgebied B)
	IJzertijd	bewoning	paalkuilen, greppels en gebouwplattegronden (deelgebied A), afvalputten / beerputten die door het poelvormige uiterlijk mogelijk eerst op een drinkplaats voor vee hebben gediend (deelgebied D)
	Romeinse tijd	bewoning	2 tweebeukige gebouwen (deelgebied A), waterkuil (deelgebied C), perceelafbakeningen (deelgebied D)
	Middeleeuwen Nieuwe tijd	infrastructuur bewoning	wegtracé Meerdere rechthoekige kuilen die duiden op tuinaanleg (Deelgebied B), gracht of poel (Deelgebied D)
101827	Romeinse tijd	infrastructuur / toevalsvondst	wegtrace van Romeinse weg langs Bavai - Asse - Rumst - Hoogstraten - Breda. Een tweetal losse vondsten van beenderen van mens en paard, een aantal munten en sporen van brand.
102322	Nieuwe tijd	Schans	17e eeuw - Schransaerde met den Dries (G. Stoops)
103337	Nieuwe tijd	bewoning	17e eeuwse alleenstaande hoeve (Driepikkelhoeve)
103339	Nieuwe tijd	bewoning	16e eeuwse alleenstaande hoeve (Cijnshof)
103343	Nieuwe tijd	bewoning	18e eeuwse alleenstaande hoeve (Drogenhof)
103344	Nieuwe tijd	bewoning	17e eeuwse alleenstaande hoeve (Gasthuishoeve)
104673	Late Middeleeuwen	bewoning	Alleenstaande hoeven (Stommehoeve)
104675	Middeleeuwen - Nieuwe tijd	bewoning	In de middeleeuwen is op deze locatie een residentie bekend vanaf de 16e eeuw een Lusthof. Locatie staat bekend als Kasteel Verbrand Hof of Kasteel Selsaeten
104677	Late Middeleeuwen	religieus gebouw	Heilige Petrus en Pauluskerk

CAI-locatie	Datering	Klasse	Omschrijving
105419	Nieuwe tijd	bewoning	17e eeuwse alleenstaande hoeve (Hofke Moons)
106049	Middeleeuwen	bewoning	Waterburcht met een vermelding als 'kasteel', namelijk Kasteel Zevenbergen
106050	Middeleeuwen	bewoning	Waterburcht met donjon: Kasteel Doggenhout
113182	Nieuwe tijd	bewoning	18de eeuwse alleenstaande hoeve
160005	IJzertijd	bewoning	greppels en paalkuilen aangetroffen door mechanische prospectie
	Late Middeleeuwen	bewoning	paalkuilen en greppels aangetroffen met mechanische prospectie ten oosten van een boerderij aangeduid op de Ferrariskaart
163040	Bronstijd - IJzertijd	bewoning	meerdere spiekers aangetroffen, waarvan 2 overlappend, tevens nog een aantal losse paalkuilen. Huisplattegronden vermoedelijk rondom deze zone
	Middeleeuwen	bewoning	sporen aangetroffen behorend bij landgebruik van waarschijnlijk een boerenerf. Mogelijk in relatie te brengen met een boerderij op de Ferrariskaart.
	onbepaald	bewoning	enkele recente paalkuilen, niet nader te dateren door ontbreken van vondstmateriaal.
164853	Nieuwe tijd	losse vondst	Toegangsspenning tot de hortus medicus van Amsterdam uit 1752 gevonden door metaaldetectie
165020	metaaltijden en Middeleeuwen	vondstconcentratie	fragmenten aardewerk daterend tot de metaaltijden en de Middeleeuwen aangetroffen met veldprospectie
165021	Middeleeuwen	losse vondst	een stuk aardewerk aangetroffen tijdens veldprospectie
165023	steentijd	losse vondst	gepolijste bijl
165622	Nieuwste tijd	bunker	KW-linie C 12, commandobunker van de tweede linie
165675	Nieuwste tijd	bunker	KW-linie VC 3, connectiekamer
206987	Late Middeleeuwen	losse vondst	koperen gespbroche aangetroffen met metaaldetectie
215716	Nieuwe Tijd	Vondstenconcentratie	Diverse metaalvondsten uit de nieuwe tijd, waaronder knopen, zegelloodjes, munten, een musketbal en kogelpunten
217798	18de eeuw	Losse Vondst	Munt aangetroffen dat waarschijnlijk is geïdentificeerd als een koperen oord
219483	Late middeleeuwen	Losse Vondst	4 scherven die dateren tot de Late middeleeuwen en Nieuwe tijd.
	Neolithicum	Losse Vondst	Twee fragmenten handgevormd aardewerk. De vondsten lijken uit het neolithicum te dateren.
220669	19de eeuw	Losse Vondst	Losse munt
	Onbepaald	Losse Vondst	Verschillende metaalvondsten, waaronder ruiterspoor, gesp, munten, musketballen, huls, kogelpunt en gesp
222394	Onbepaald	Losse Vondst	Kasteel Zevenbergen II, Bouwmateriaal van twee blokken blauwe hardsteen, één met cannelures en één met een voluut

Tabel 2.1. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). CAI-locaties in de omgeving van het plangebied

Op figuur 2.7 zijn ook de bekrachtigde archeologienota's opgenomen. Hierbij is te zien dat onderhavige nota overlapt met een reeds bekrachtigde nota. Onderhavige nota is dan ook een herwerking van die nota. Inmiddels zijn de werkzaamheden veranderd en is ook deels het plangebied aangepast, waardoor een nieuwe archeologienota opgemaakt diende te worden.

Daarnaast heeft het plangebied een overlap met een gebeurtenis uit 2012. Daar waar de aansluiting van de nieuwe riolering ter hoogte van de Keerbeek voorzien is ten zuiden van de Kromstraat is reeds in 2012 archeologisch onderzoek uitgevoerd. De resultaten van het uitgevoerde onderzoek zijn opgenomen in CAI locatie 160005 / 163040. Bij dit onderzoek zijn zones ten zuiden van de huidige bebouwing aan de Kromstraat en langs de Keerbeek onderzocht door middel van een proefsleuven onderzoek en een

opgravingen op geselecteerde zones binnen het volledige terein.⁸ Daar waar het plangebied overlapt met de gebeurtenis is nog geen prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd.⁹ Hierbij zijn sporen aangetroffen van bewoning daterend van de Metaaltijden en Middeleeuwen.¹⁰

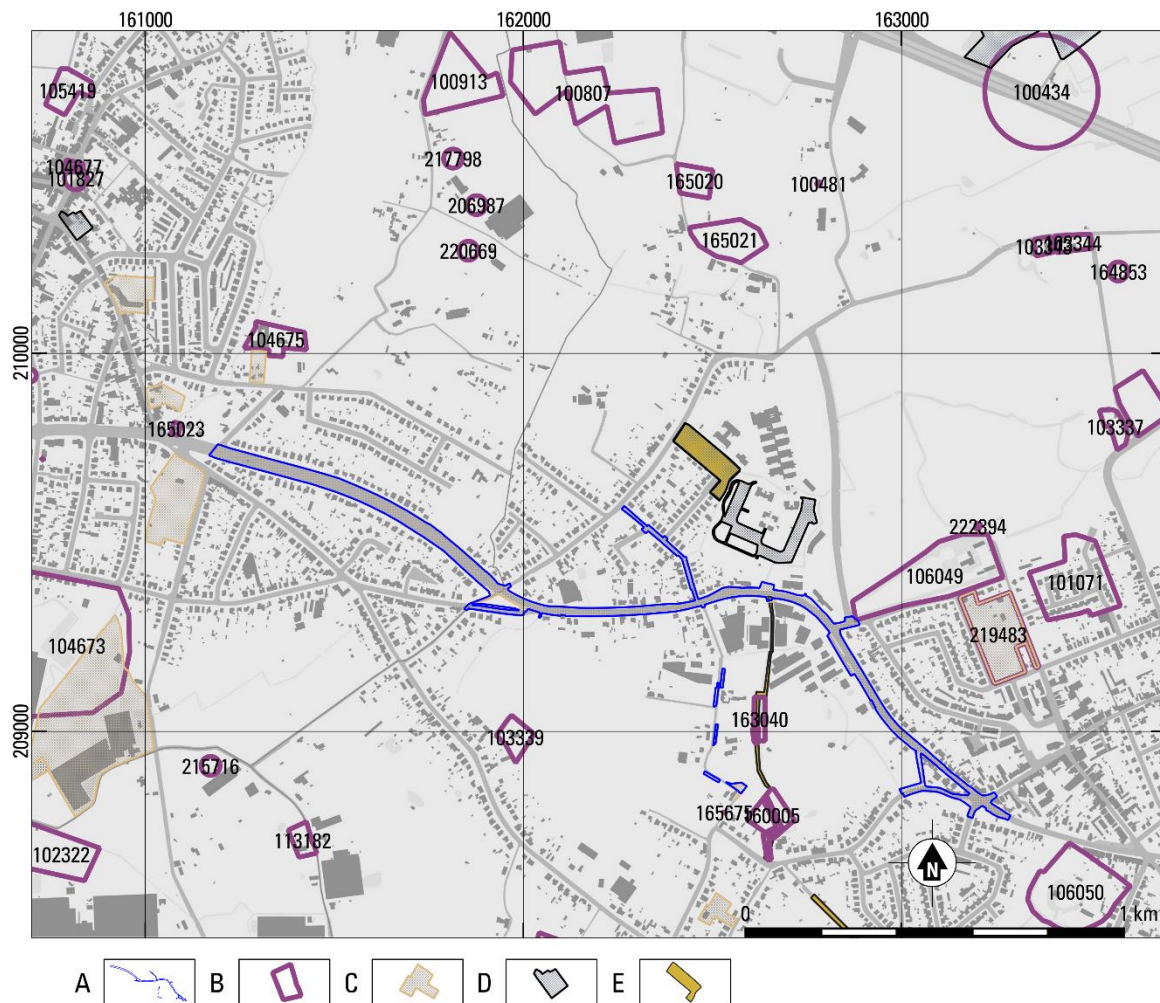

Fig. 2.7. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Aanduiding van de locaties uit de Centrale Archeologische Inventaris en andere vastgestelde inventarissen in de omgeving van het plangebied. Bron: CAI en geo.onroerendergoed.be
A plangebied; B CAI-locatie; C Bekrachtigde archeologienotas en notas; D Gebieden waar geen archeologie te verwachten valt; E gebeurtenissen.

⁸ Klerkx / Staey / Driessen 2012, 5

⁹ Klerkx / Staey / Driessen 2012, 6 (afb. 7)

¹⁰ Klerkx / Staey / Driessen 2012, 18

Wommelgem kent de vroegste historische vermelding van de twee gemeenten waar het plangebied in gelegen is. De eerste vermelding dateert namelijk van 8ste eeuw.¹¹ Het betreft schenkingsoorkonden van Rohingus en een overeenkomstige passage uit het testament van Sint-Willibrord. Van beide documenten zijn alleen kopieën bekend.

De naam Wommelgem is een verbastering van de Germaanse/Frankische naam Wimilo met heem en duidt daarmee de woonplaats aan van de lieden van Wimilo.¹² Met de naam wordt ook verwezen naar het ontstaan van Wommelgem. Het ontstaan van Wommelgem wordt gerelateerd aan de Salisch Frankische migratie naar het rivierendelta van de Schelde en de Demer, en de daaropvolgende overgangperiode van het Romeinse naar het Frankische rijk tussen de 3ste – 6de eeuw. In deze periode zou ook de nederzetting van Wommelgem vorm hebben gekregen.¹³

De eerstvolgende vermelding van Wommelgem dateert uit de 13de eeuw, waarbij Hertog Jan I de heerlijkheid in leen geeft aan Jan van Liere. In de 16de eeuw wordt Wommelgem geteisterd door invallen van Maarten van Rossum en bijna volledig verwoest bij het beleg van Antwerpen. Hierbij werd het grootste gedeelte van het dorpscentrum verwoest.¹⁴

De naam Ranst gaat terug op het Germaanse ‘hramas’, dat look betekent. Ranst staat voor de ‘plaats begroeid met look’.¹⁵ Ranst wordt voor het eerst vermeld in 1140. Ranst behoort op dat moment tot het bezit van de familie Berthout, die ook over Berghem en Morsel bezitten. De heerlijkheid wordt vervolgens opgedeeld in drie stukken om een verdeling over drie broers mogelijk te maken aan het einde van de 12de eeuw. Een deel is echter ondergeschikt aan de andere twee. Deze verdeling van de heerlijkheid blijft gangbaar tot zeker de 17de eeuw waarbij de hoge en middelbare heerlijkheid in handen zijn van de heer van Doggenhout en de lage heerlijkheid in handen van de heer van Zevenbergen.¹⁶ Het plangebied bevindt zich in deze lage heerlijkheid en is gelegen ten westen van het Kasteeldomein van Zevenbergen. Onderdeel van Het Kasteel domein is ook het Bos van Ranst dat zich ten noorden van het Kasteeldomein bevindt.¹⁷ Ook dit kasteel wordt verwoest door de troepen van Maarten van Rossum in 1542. Deze troepen hebben rondom het plangebied behoorlijk veel onrust en vernietiging gezorgd.

Voor de verdere ontwikkeling van het plangebied zijn historische kaarten beschikbaar. Hieronder zijn ze in figuren afgebeeld, maar ze zijn in groter formaat ook opgenomen in bijlage 7.

De eerst historische kaart is de Ferrariskaart. Hierop is te zien dat het plangebied zich tussen de historische kernen van Wommelgem en Ranst bevindt. Tevens is ook het Kasteel Zevenbergen te zien. Zoals hierboven te lezen is, betreft het een herbouw na de verwoesting door de troepen van Maarten van Rossum.

Verder is te zien dat de Kromstraat richting Ranst op deze kaart al aanwezig is. De aansluiting van de Kromstraat naar de Kempenlaan op de Herentalsebaan in Wommelgem is nog niet aanwezig. De Herentalsebaan is wel al aanwezig op de kaart. Tevens is de Schawijkstraat / Stenenkruis, die ongeveer de grens vormt tussen de twee gemeenten, ook op de kaart aanwezig. Alle wegen zijn opgetekend als verharde wegen. De Kriekenstraat is nog niet opgetekend of heeft een andere loop. Ter hoogte van de aansluiting aan de Keerbeek is een pad omzoomd door bomen te zien met aan de westzijde een gebouw.

¹¹ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120706>.

¹² Debrabandere *et al.* 2010, 282-283.

¹³ www.wommelgem.be/product.aspx?id=1099 en www.dekaeck.be.

¹⁴ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120706> en www.dekaeck.be.

¹⁵ Debrabandere *et al.* 2010, 208.

¹⁶ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120692>

¹⁷ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/135028>, <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/13822>, <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/5864>

Hierbij lijkt het plangebied met een gebouw te overlappen, maar dit is vermoedelijk een resultaat van de nauwkeurigheid van de kaart en de georeferentie die hier niet helemaal optimaal zal zijn. Ter hoogte van het terrein voor grondverbetering lijkt nu de weg te liggen ,maar ok dit zal door de georeferentie mogelijkheden van de kaart komen. Het terrein van grondverbetering bevindt zich precies in de driehoek ten oosten van de kruising van deze twee wegen.

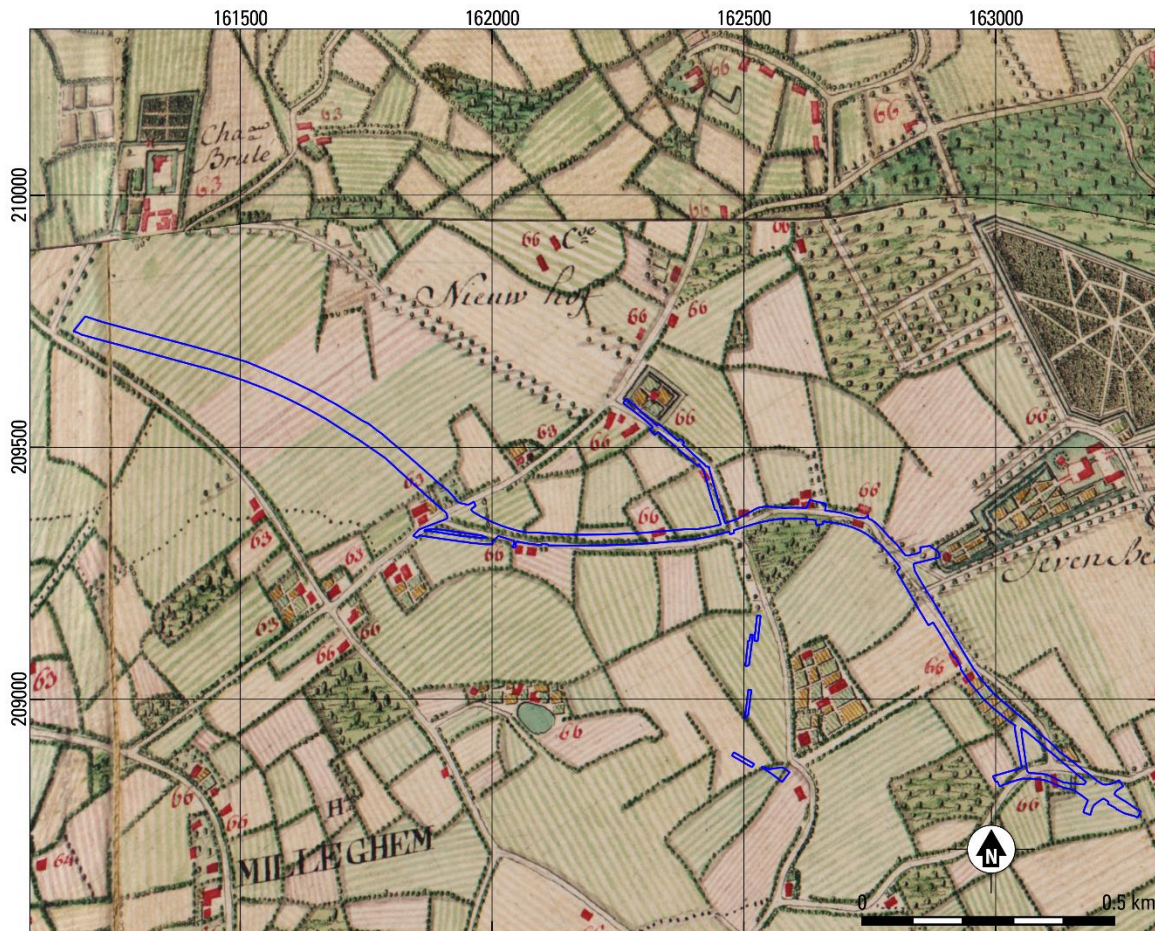

Fig. 2.9. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Plangebied geprojecteerd op een uitsnede van Ferraris-kaart (1771-1778). Bron: geo.onroerendergoed.be

Op de Atlas der Buurtwegen is de Kromstraat nog niet verlengd naar de Herentalsebaan. Deze weg is opgetekend als buurtweg 1. De Schawijkstraat is buurtweg 8. Herentalsebaan is buurtweg 2. Tevens is te zien dat de naam voor de straat Stenenkruis afkomstig is van het gehucht dat zich op de grens tussen Wommelgem en Ranst heeft bevonden. Dit gehucht wordt genoemd op de Atlas der Buurtwegen.

Ook de loop van de Diepe beek en de Keerbeek staat op de Atlas der Buurtwegen opgetekend. Als deze lopen vergeleken worden met de huidige topografische kaart in figuur 1.2, dan is te zien dat deze beken niet van positie veranderd zijn in de afgelopen 150 jaar. Ze hebben hun natuurlijke karakter behouden.

Daar waar het plangebied vanaf de Kromstraat aansluit op de Peupeleersbeek is een buurtweg opgetekend. Deze is nu niet meer aanwezig.

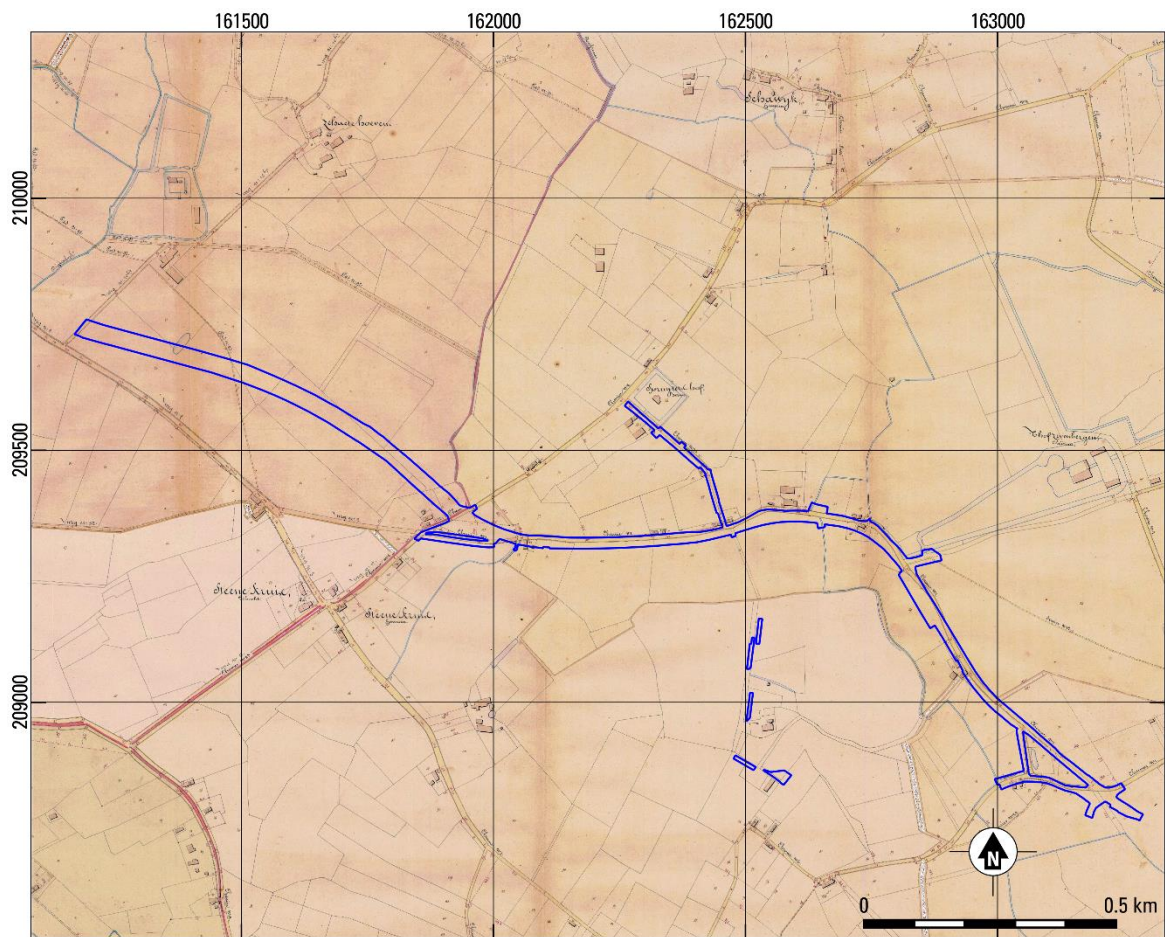

Fig. 2.10. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Plangebied geprojecteerd op een uitsnede van Atlas der Buurtwegen (1843-1845). Bron: geo.onroerendergoed.be

Op de Vandermaelenkaart is er niet veel veranderd ten opzicht van de Atlas der Buurtwegen. Dezelfde wegen zijn nog steeds aanwezig en de Kempenlaan is nog steeds niet opgetekend. Het begin van de Kriekenstraat is inmiddels wel opgetekend. Dit beeld blijft gelijk ook op de Poppkaart.

Het is tevens te zien dat de hoeveelheid bebouwing niet veel veranderd over de 100 jaar die de historische kaarten representeren.

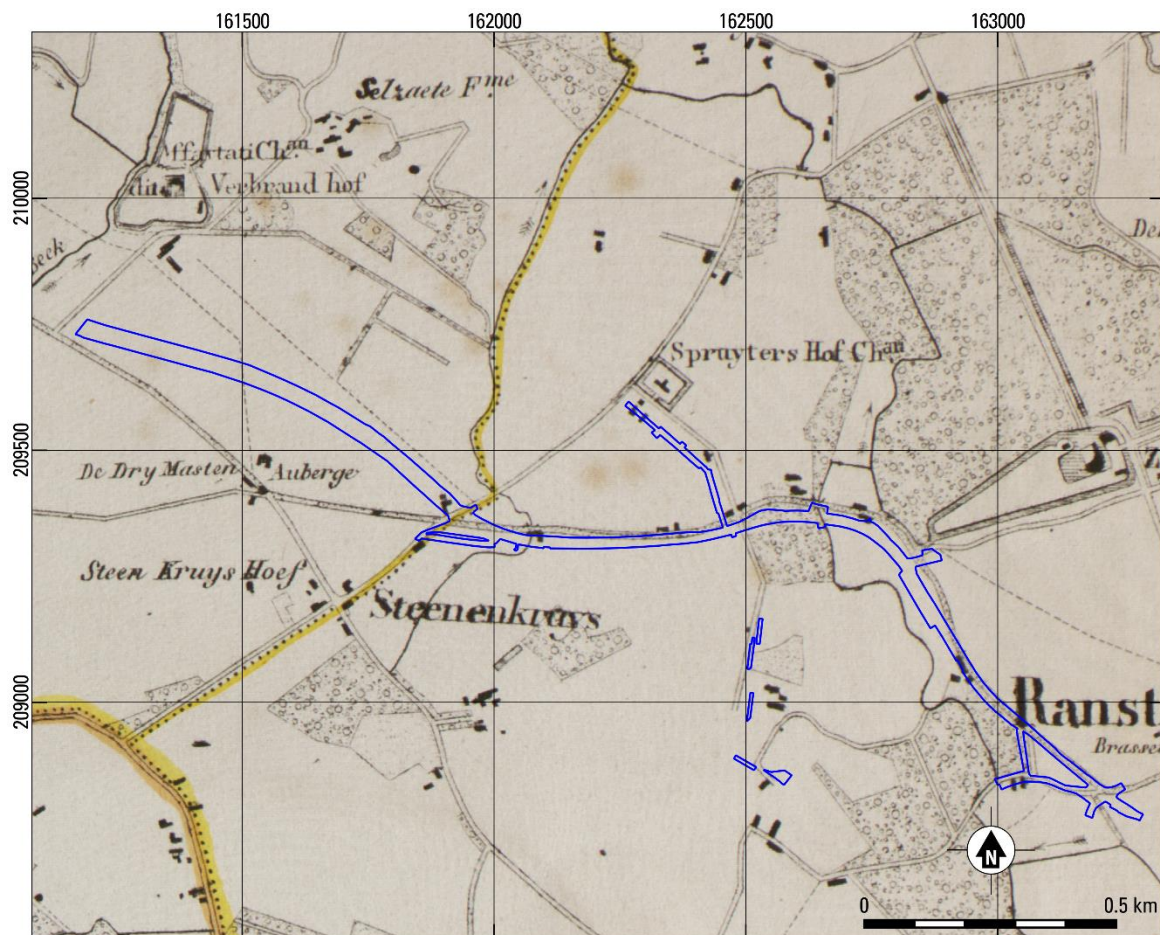

Fig. 2.11. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Plangebied geprojecteerd op een uitsnede van Vandermaelenkaart (ca. 1850). Bron: geo.onroerenderfgoed.be

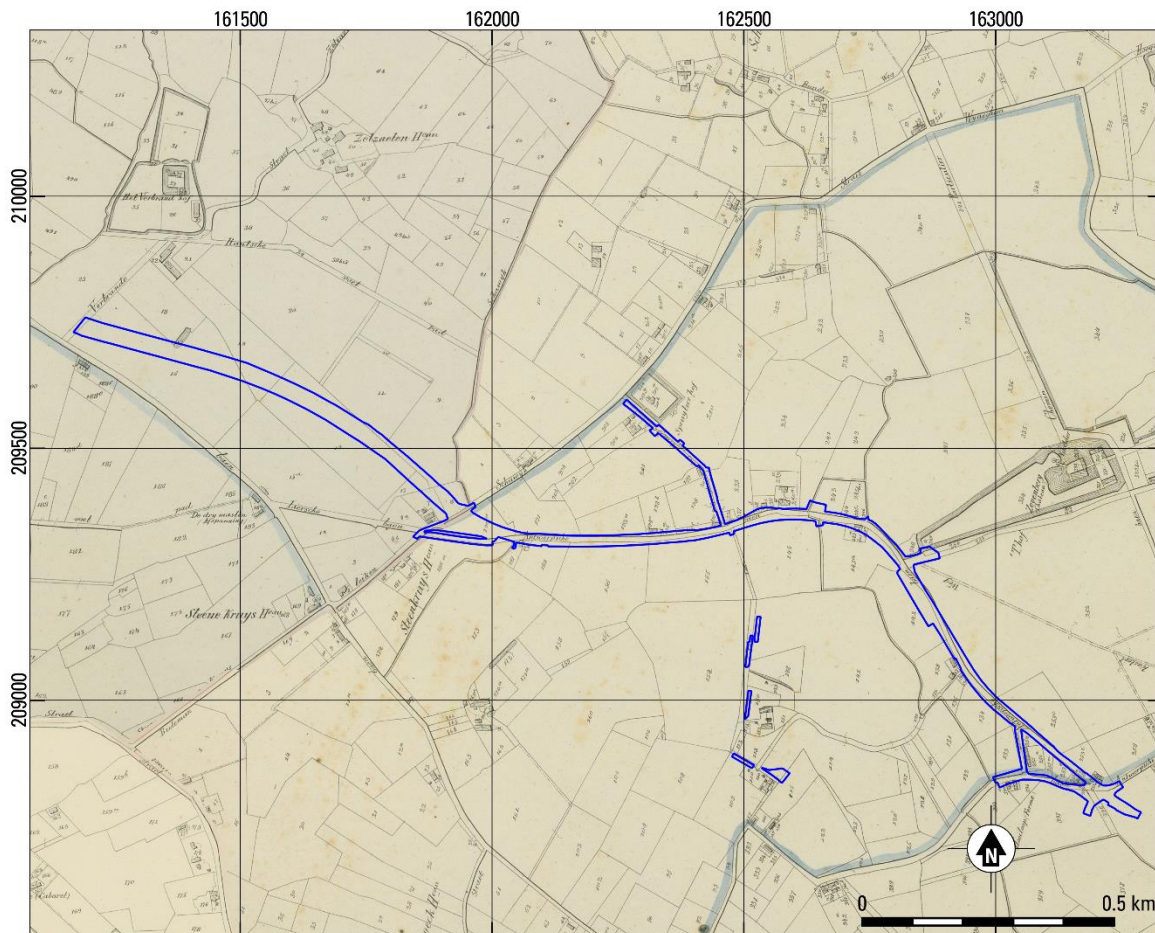

Fig. 2.12. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Plangebied geprojecteerd op een uitsnede van Popp-kaart (1842-1880). Bron: geo.onroerendergoed.be

2.2.3 LUCHTFOTOGRAFIE (NIEUWSTE TIJD SITUATIE)

Op de luchtfoto van 1971 (fig. 2.16) is te zien dat de Kempenlaan inmiddels is aangelegd. Dit is gebeurd tussen 1964 en 1967, zoals te zien is op de figuren 2.14 en 2.15. Hier is namelijk te zien dat op topografische kaart daterend tot 1964 de Kempenlaan nog niet is opgetekend. Op de luchtfoto van 1967 is ondanks de slechte kwaliteit deze weg wel zichtbaar.

Verder valt er op te merken dat in de omgeving van het plangebied meer ontwikkeling gaande is in deze jaren. Net ten zuiden van Kasteel Zevenbergen is een stratenpatroon in aanleg te zien. Verder valt een toename in bebouwing op te merken op de eerste luchtfoto, ten opzichte van de Popp-kaart en de topografische kaart van 1952-1964. Dit wordt mede aangetoond door naar de luchtfoto van 1948 die geen wezenlijk ander beeld vertoont dan de Popp-kaart. Tussen 1880 en 1952 is er rondom het plangebied niet heel veel veranderd. Pas met de bouw van de Kempenlaan halverwege de jaren '60 van de vorige eeuw komt de verandering opgang.

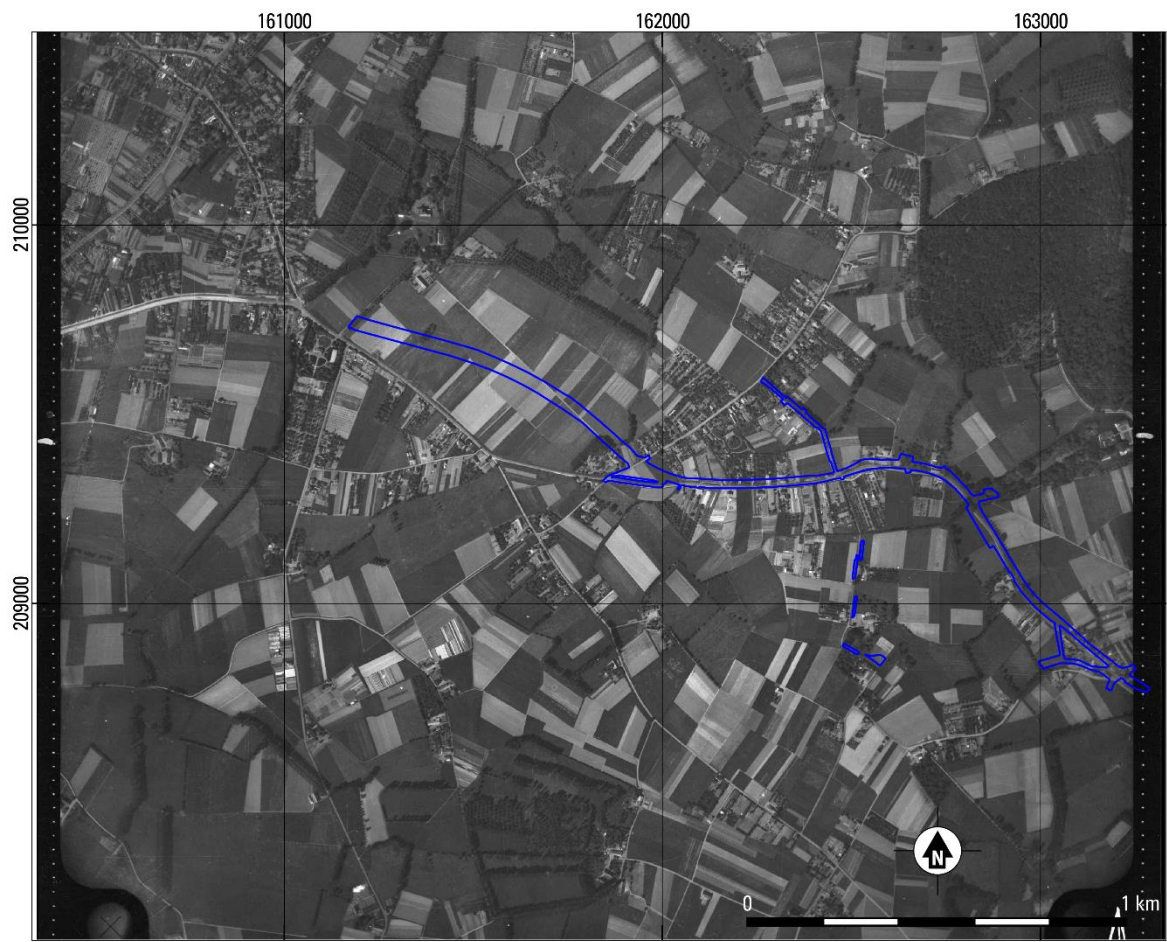

Fig. 2.13. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Plangebied geprojecteerd op de luchtfoto van 1948. Bron: geopunt.be

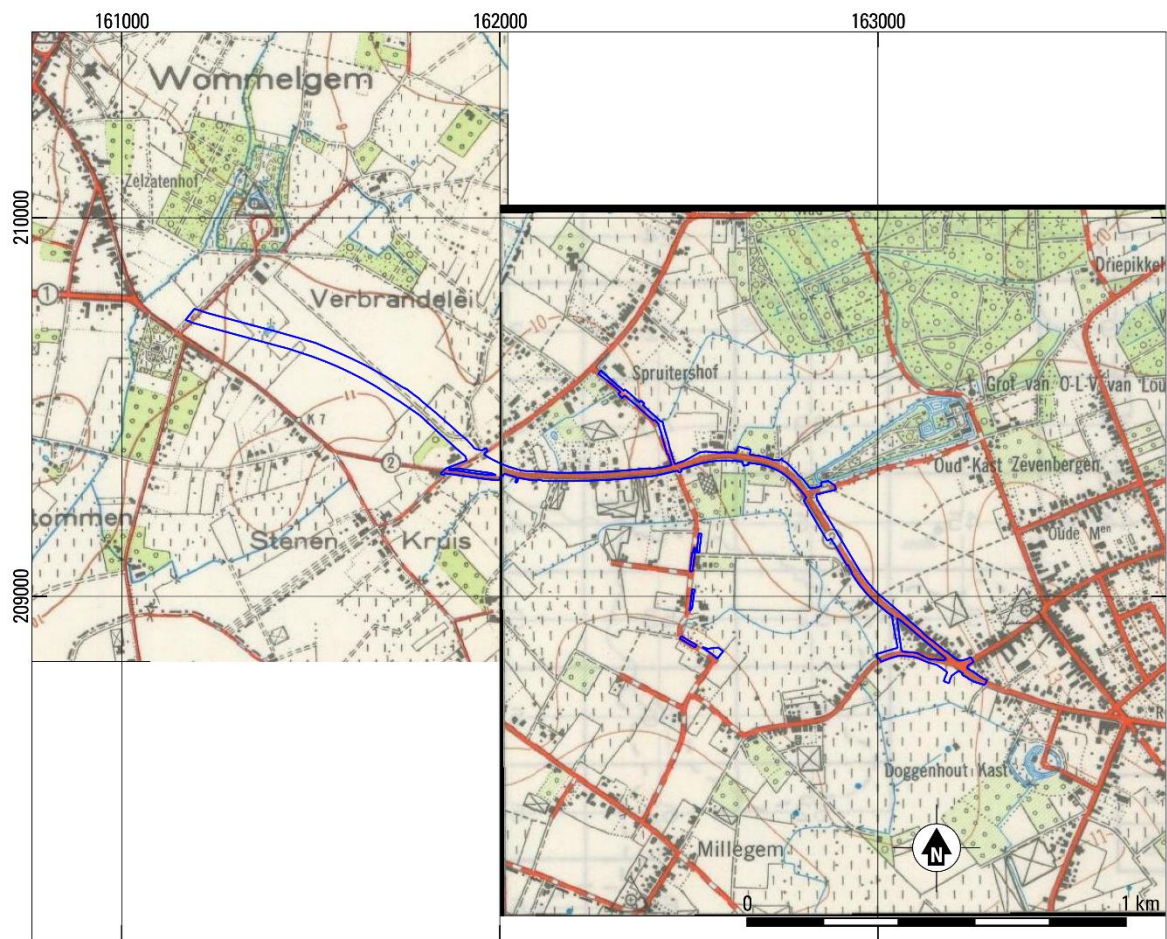

Fig. 2.13. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Topografische kaart 1952-1964 15/3-4 Antwerpen Borghout, samen met topografische kaart 1962 16/1-2 Schilde – Grobbendonck.

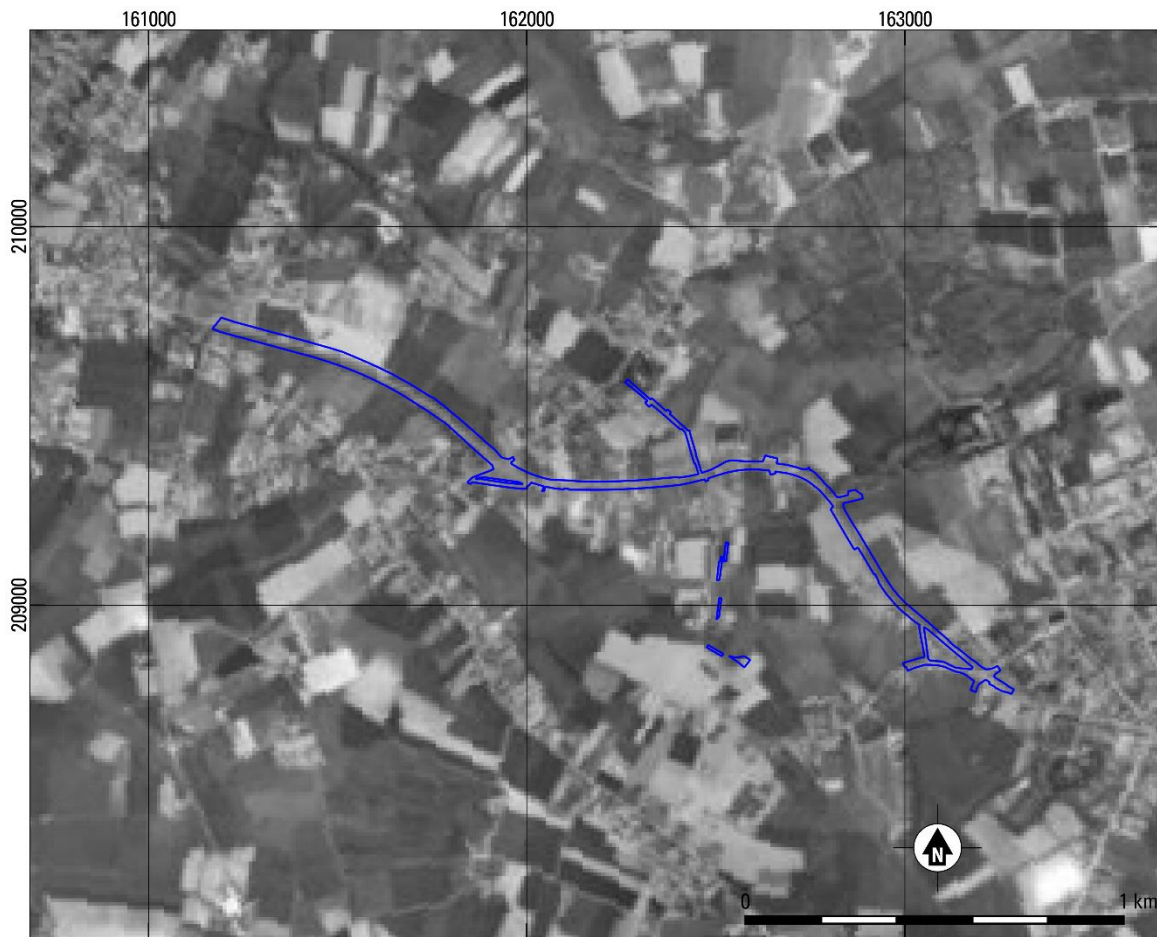

Fig. 2.14. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Plangebied geprojecteerd op de luchtfoto van 1967. Bron: geopunt.be

Vanaf 1967, als de Kempenlaan is aangelegd begint de verandering van dit landelijke gebied naar een dichter bevolkt gebied. Dit is te zien op de luchtfoto van 1971, zoals ook hierboven al opgemerkt is. Het doorzetten van deze ontwikkeling wordt nog duidelijker door de volgende luchtfoto van 1979-1990 (fig. 2.17). Op die foto is te zien dat de bebouwing rondom het plangebied enorm is toegenomen. Vooral binnen de gemeente Wommelgem zijn veel nieuwe wijken gebouwd. De aanleg van de Kempenlaan zal daar waarschijnlijk aan bijgedragen hebben. Binnen de gemeente Ranst is wel een toename te zien, maar nog geen volledige invulling van het landschap. De bebouwing blijft geconcentreerd langs het stratenplan, dat zeker sinds de vorige eeuw al aanwezig is.

In de jaren daarna veranderd er weinig rondom het plangebied. Op de meest recente foto (fig. 2.18) is te zien dat er nog wel wat bebouwing bijgekomen is, maar niet heel veel. Dit wijst er op dat Wommelgem en Ranst allebei voornamelijk gegroeid zijn aan het einde van de vorige eeuw. Daarna is in ieder geval rondom het plangebied weinig meer veranderd.¹⁸

¹⁸ Binnen het plangebied zijn geen noemenswaardige veranderingen opgetreden, na de aanleg van de Kempenlaan. De figuren zijn daartoe illustratief genoeg, waardoor er geen bijlage van de luchtfoto's is toegevoegd aan de nota.

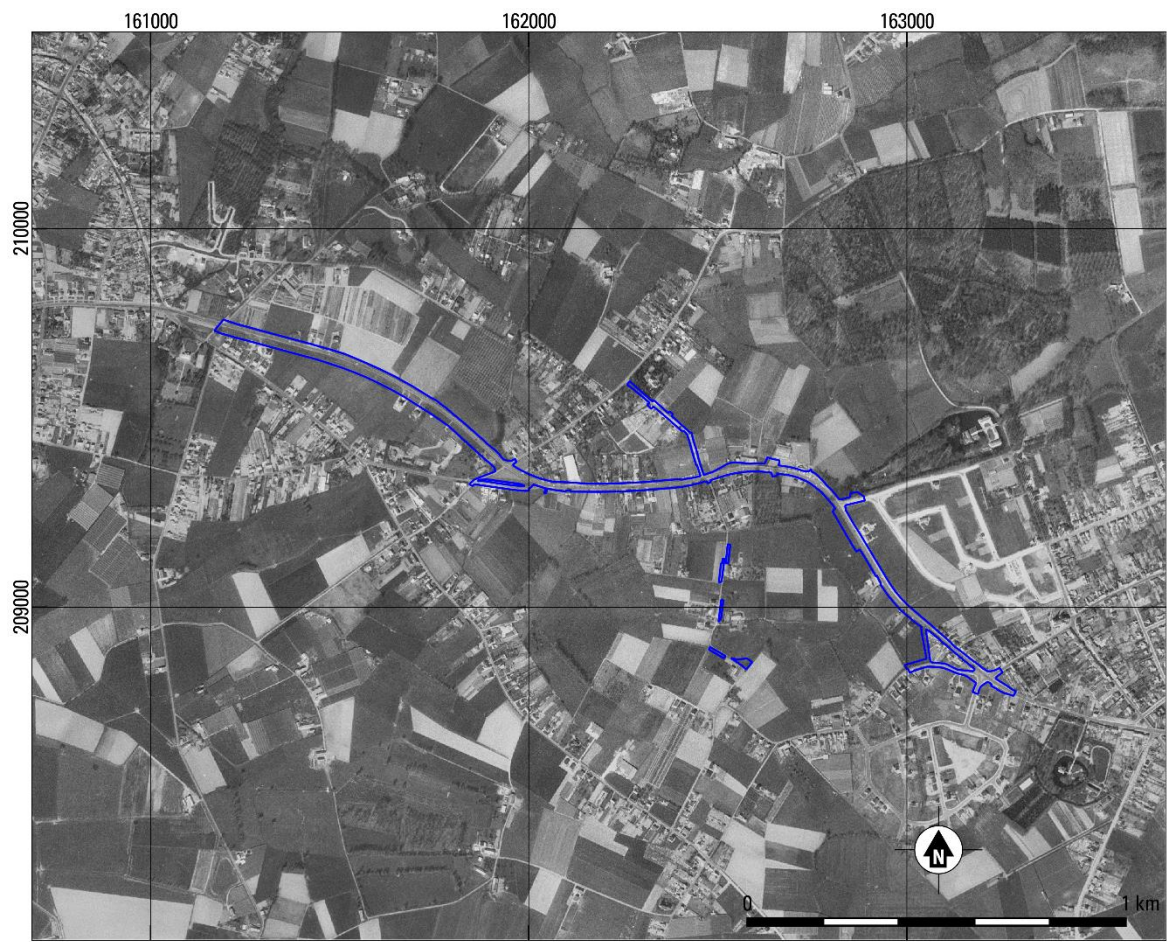

Fig. 2.14. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Plangebied geprojecteerd op de luchtfoto van 1971. Bron: geopunt.be

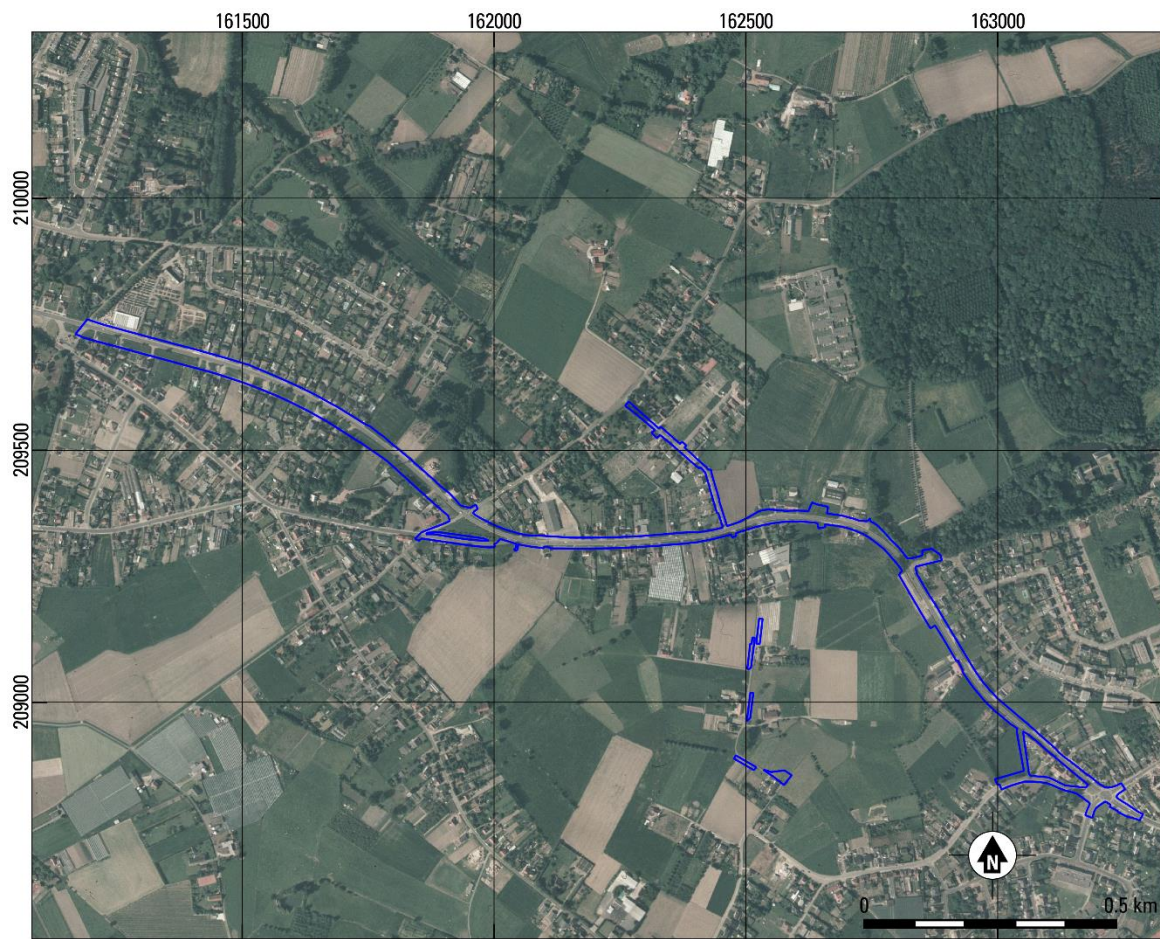

Fig. 2.17. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Luchtfoto 1979-1990.

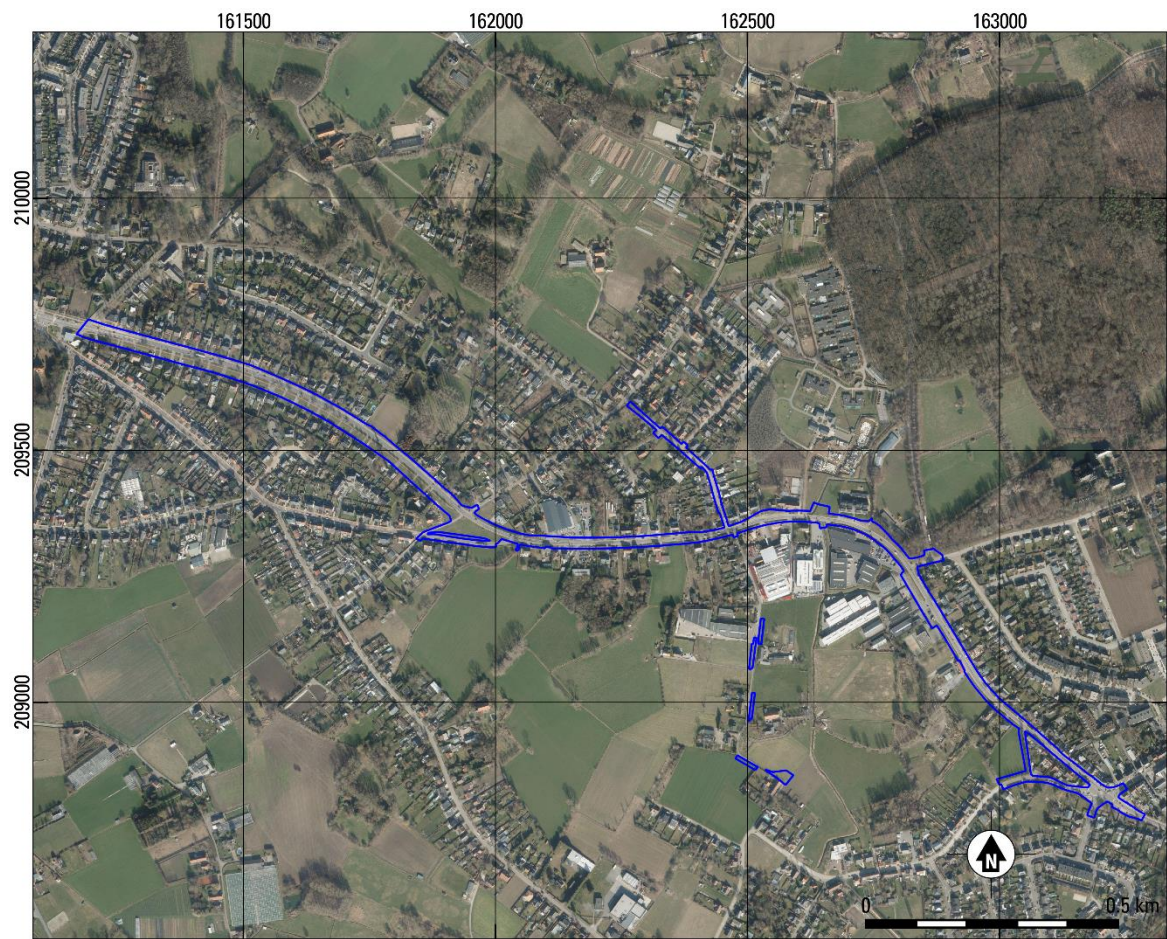

Fig. 2.18. Ranst / Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Luchtfoto meest recent.

2.3 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING / SYNTHESE

In paragraaf 1.5 zijn de doel- en vraagstellingen van het onderzoek geformuleerd. In deze paragraaf zullen deze in de lopende tekst behandeld worden.

In het plangebied zullen riolerings- en wegeniswerkzaamheden uitgevoerd worden en zullen grachten gegraven worden (zie paragraaf 1.2). Tevens zullen waterlopen verstevigd worden, waarnaar het nieuwe regenwaterafvoer zal aflopen. De huidige wegenis wordt na afloop van de rioleringswerkzaamheden hersteld en deels verbeterd en verbreed. Voor het plangebied is een bureauonderzoek uitgevoerd om een inschatting te maken van de archeologische potentie en kenniswinst.

De archeologische waarde van het plangebied wordt als hoog ingeschat op basis van de uitgevoerde assessment. In de omgeving hebben eerdere archeologische onderzoeken uitgewezen dat hier sporen van menselijke aanwezigheid te verwachten zijn daterend vanaf het Neolithicum tot de Nieuwe tijd. De aantrekkingskracht van de aanwezige beken binnen dit gebied is duidelijk te zien aan de bekende archeologische vindplaatsen in dit gebied. Het plangebied is tevens gelegen op een landschappelijk interessante locatie om ook resten daterend van voor het Neolithicum te kunnen verwachten. Daarbij spelen de aanwezige beken wederom een grote rol, alsmede de ligging van het plangebied van droog naar vochtig en nat zandleem.

In het plangebied zullen verschillende soorten werkzaamheden uitgevoerd worden. Deze verschillende werkzaamheden en de in paragraaf 1.3 besproken aanwezige verstoringen ter hoogte van sommigen van deze werkzaamheden, beïnvloeden het kennispotentieel binnen het plangebied. Hieronder zal per onderdeel een gespecificeerde archeologische verwachting en potentie tot kenniswinst opgesteld worden. Het betreft zones waarbinnen geen potentieel meer is tot kenniswinst en zones die deze potentie nog wel hebben.

2.3.1 ZONES ZONDER KENNISPOTENTIEEL: AANLEG RIOLERING TER HOOGTE VAN DE WEGEN EN DE WEGENISWERKEN.

De aanleg van het huidige nutsleidingen en de huidige wegen hebben reeds gezorgd voor een hoge mate van verstoring. De impact van de toekomstige werken is dan ook eerder beperkt. Omwille van deze verstoringen is het potentieel op kenniswinst zeer gering. Gezien de verstoringen door de huidige weg en leidingen zullen (eventueel) enkel de onderzijdes van diepe sporen verwacht kunnen worden. De baten van een onderzoek wegen hierbij niet op tegen de kosten. Voor het deel van het plangebied dat gelegen is ter hoogte van de bestaande wegen en grachten geldt dat er geen verder onderzoek nodig is.

Tevens geldt dit voor de uitbreidingen die buiten het huidige gabarit worden aangelegd. Deze zones zijn veelal in gebruik als voortuinen met toegangspaden naar de aangelegde bebouwing. Daardoor kunnen ook hier enkel onderzijdes van sporen aangetroffen worden. Daarnaast is de impact beperkt door enkel de aanleg van nieuwe fietspaden, waardoor de potentie voor kenniswinst beperkt is. De kosten van een onderzoek wegen daarbij niet op tegen de kosten. Voor deze zones wordt dan ook geen vervolgonderzoek geadviseerd.

Het voorkomen van archeologische sporen of vondsten kan niet uitgesloten worden. Daarom wordt gewezen op de bij wet verplichte meldingsplicht, indien bij de geplande graafwerken toch op archeologische sporen van enige omvang of belang zou gestoten worden.

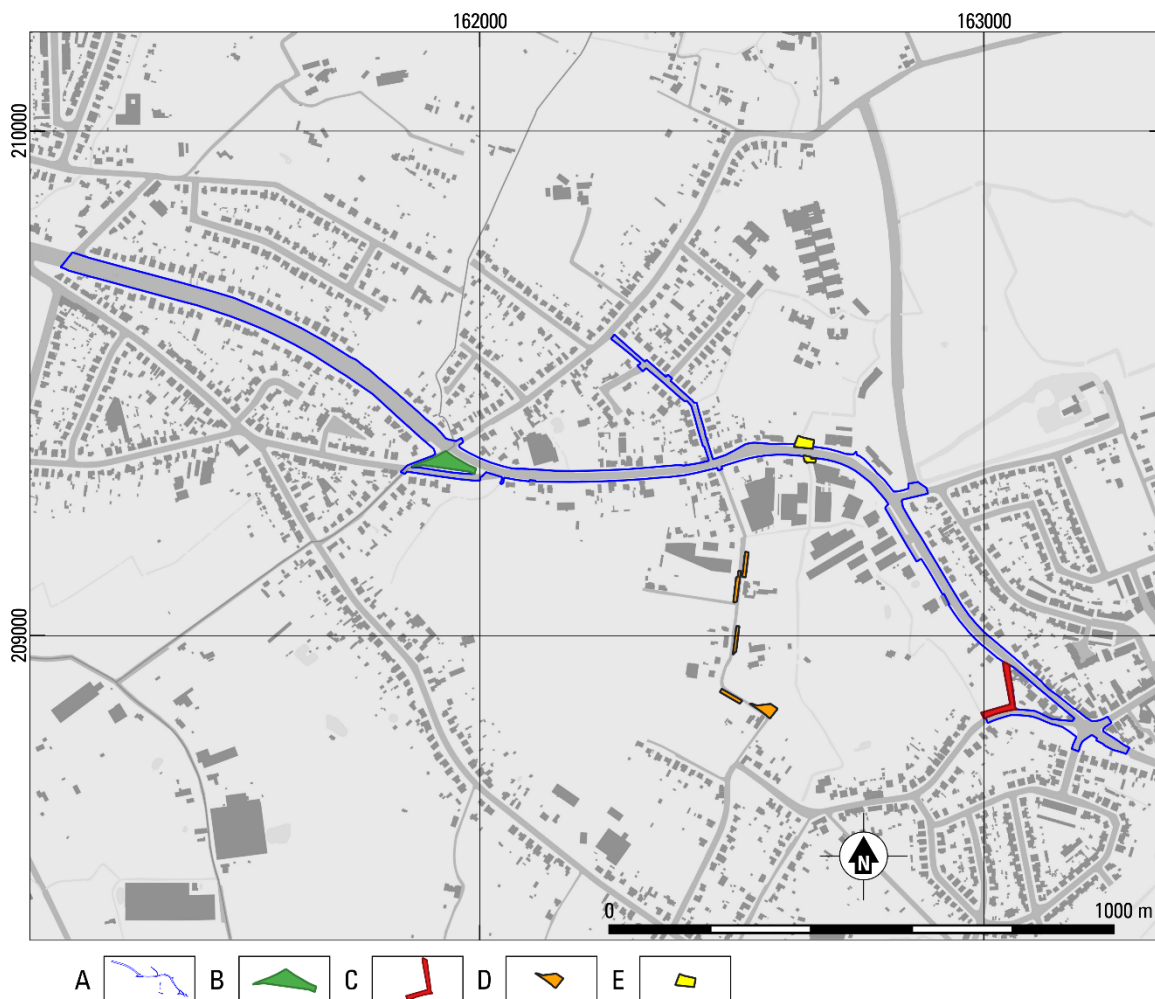

Fig. 2.19. Ranst/Wommelgem – Collector Fase 2 (20.398). Aanduiding van de verschillende zones.
A Volledig plangebied; B Zone 1; C Zone 2; D Zone 3; E Zone 4.

2.3.2 ZONES MET KENNISPOTENTIEEL

In figuur 2.19 zijn de verschillende zones aangeduid binnen het plangebied, die op basis van archeologische verwachting, geplande werkzaamheden en bekende aanwezige verstoringen wel potentieel hebben tot kenniswinst. Hieronder wordt per zone de details besproken.

2.3.2.1 Terrein voor grondverbetering (zone 1)

Tijdens de werkzaamheden wordt het terrein tussen de Kromstraat, Herenthaalsebaan en Schawijkstraat in gebruik genomen voor de opslag van gronden en materieel. Hierbij wordt rekening gehouden met een verstoring van ca. 0.80 m binnen dit terrein.

Binnen het terrein zijn op basis van het uitgevoerde assessment geen verstoringen bekend. De aanleg van de Kempenlaan kan voor verstoring binnen het terrein hebben gezorgd, maar op basis van het bureauonderzoek kan deze verstoring niet aangetoond worden.

Indien dit terrein inderdaad nog onverstoord is, dan geldt samen met de middelhoge archeologische verwachting een potentieel op kenniswinst binnen dit terrein. Bijgevolg wordt voor deze zone vervolgonderzoek geadviseerd.

2.3.2.2 Aansluiting naar Peupeleersbeek (zone 2)

Vanaf de Kromstraat aan het begin van de bebouwde kom van Ranst wordt de collector via weilanden naar het zuiden richting de Profeetstraat naar de Peupeleersbeek aangesloten. De zone beslaat een oppervlakte van ca. 1621 m². Voor deze zone geldt dat de nabijheid van de Peupeleersbeek voor een hoge archeologische verwachting zorgt. Het assessment heeft aangetoond dat kans op archeologische resten langs de beken in dit gebied groot is. Tevens ligt deze zone op de overgang van nat zandleem naar droog zandleem. Dit soort overgangszones tussen twee landschapzones zijn altijd interessant geweest voor bewoning. Daarbij zal de leiding op een diepte van 3.50 m worden gelegd. De impact op het bodemarchief en de potentie op kenniswinst is daardoor zeer groot. Voor deze zone wordt daarom vervolgonderzoek geadviseerd.

2.3.2.3 Werkterrein met tijdelijke bestrating (zone 3)

Ten zuiden van het plangebied in de bocht van de Kriekenstraat wordt tijdelijke bestrating aangelegd tijdens het uitvoeren van de werkzaamheden binnen het plangebied. Deze bestrating zal een verstoring van ca. 0.50 m veroorzaken. Het assessment heeft aangetoond dat deze zone in de buurt (ca. 50-120 m ten westen) van twee CAI-locaties is gelegen. Beide locaties hebben bewoning aangetoond daterend van de Bronstijd tot de IJzertijd en de Middeleeuwen. Daarmee is de archeologische verwachting voor deze zone hoog, waardoor de bestrating een aanzienlijke impact op het bodemarchief zal hebben. De potentie voor kenniswinst op dit terrein is daarmee groot, waardoor voor dit terrein vervolgonderzoek wordt geadviseerd.

2.3.2.4 Aansluiting aan de keerbeek (zone 4)

Binnen het plangebied wordt de aan te leggen RWA en de aan te leggen afwateringsgrachten gekoppeld aan de verschillende waterlopen in het gebied, waarvan de Keerbeek er één is. Deze zone bestaat uit een noordelijk en een zuidelijk gedeelte en samen beslaan deze 948 m². De impact van de aansluiting van de RWA en het bijbehorende werkterrein is groot en zullen tot een diepte van 1.60 m impact hebben op het bodemarchief. Het assessment heeft aangetoond dat in de directe omgeving van deze beek archeologische vondsten zijn gedaan, die gedateerd worden tot de Bronstijd en de IJzertijd (zie tabel 2.1 en figuur 2.8). Daarmee is de potentie op kenniswinst bij de geplande werkzaamheden groot en wordt vervolgonderzoek geadviseerd voor deze zone.

2.3.3 CONCLUSIE

In bovenstaande paragrafen is de archeologische verwachting per zone besproken. De locaties waar werkzaamheden ter hoogte van de wegen plaatsvinden hebben een zeer lage potentie tot kenniswinst. Gezien de bestaande verstoringen kunnen enkel de onderzijdes van diepe sporen uit de periode Neolithicum - Nieuwste Tijd aangetroffen worden. In deze zones is dan ook geen vervolgonderzoek nodig.

Binnen het plangebied zijn vier zones geïdentificeerd die een grote potentie hebben tot kenniswinst (zie figuur 2.19). Binnen deze zones is binnen het uitgevoerde assessment geen verstoring aangetoond en zullen de werkzaamheden een grote impact hebben op het bodemarchief. Voor deze vier zones wordt vervolgonderzoek geadviseerd.

Dit onderzoek dient gefaseerd uitgevoerd te worden. In eerste instantie dient een landschappelijk booronderzoek uitgevoerd te worden. Hieruit zal moeten blijken wat de beste vervolgstategie is (archeologische boringen, proefsleuven of geen vervolg).

2.4 SAMENVATTING

In het plangebied zullen riolerings- en wegeniswerkzaamheden uitgevoerd worden (zie paragraaf 1.2). Voor het plangebied is een bureauonderzoek uitgevoerd om een inschatting te maken van de archeologische potentie en kenniswinst. De impact van de geplande werkzaamheden is beperkt ter hoogte van de wegen. Omwille van de al aanwezige verstoringen is het potentieel op kenniswinst zeer gering. De baten van een eventueel onderzoek wegen hierbij niet op tegen de kosten.

Vier zones komen in aanmerking voor een archeologisch vervolgonderzoek. Het gaat hierbij om de zone waar aangesloten wordt aan de Keerbeek, de aansluiting naar de Peupeleersbeek, het werkterrein aan de Kriekenstraat en het werkterrein tussen de Kromstraat, Herenthaalsebaan en de Schawijkstraat. Deze zones hebben potentie op kennisvermeerdering voor alle periodes (voor meer specificaties, zie 2.3). De eventueel aanwezige archeologische waarden worden hier bedreigd door de geplande werkzaamheden (impact). Voor deze gebieden wordt archeologisch onderzoek geadviseerd. Dit onderzoek dient gefaseerd uitgevoerd te worden. In eerste instantie dient een landschappelijk booronderzoek uitgevoerd te worden. Hieruit zal moeten blijken wat de beste vervolgstategie is (archeologische boringen, proefsleuven of geen vervolg).

3 LITERATUUR

Debrabandere, F./M. Devos/P. Kempeneers/V. Mennen/ H. Ryckeboer/W. Van Osta, 2010: *De Vlaamse gemeentenamen. Verklarend woordenboek*, Brussel.

Gullentops F./ F. Bogemans /G. de Moor / E. Paulissen /A. Pissart, 2001: Quaternary lithostratigraphic units (Belgium). *Geologica Belgica* 4, 1-2, 153-164.

Jacobs P./ T. Polfliet / M. De Ceukelaire / G. Moerkerke, 2010: *Toelichtingen bij de Geologische Kaart van België - Vlaams Gewest, Kaartblad 15, Antwerpen*. Belgische Geologische Dienst en Vlaamse overheid, afdeling Land en Bodembescherming, Ondergrond, Natuurlijke Rijkdommen,

Lauwers F./L. Van Impe, 1980: *Het urnenveld op het Ranstveld te Ranst*, Brussel (Archaeologia Belgica 229).

Ranst, E. van/ C. Sys, 2000: *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (schaal 1:20.000)*. Gent.

De Vries, F. / F. Brouwer / N. Heidema / G. Maas, 2016: Kans op bodemverstoring in beeld
Methode voor het bepalen van de kans op verstoring in drie pilotgebieden in de gemeente Ede,
Wageningen (Alterra-rapport 2710)

websites

<https://cai.onroerenderfgoed.be>

<http://dov.vlaanderen.be>

<https://geo.onroerenderfgoed.be>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

<http://www.geopunt.be>

<https://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

4 LIJST VAN BIJLAGEN

- 1 Overzicht van archeologische perioden
- 2 Gedetailleerde plannen van de geplande werkzaamheden
- 3 Richtlijnen aanleg rioolbuizen en schematische weergave
- 4 Dwarsprofielen van de werkzaamheden
- 5 Kadastrale kaarten
- 6 Gedetailleerde plannen van de bestaande situatie
- 7 Historische kaarten